

**HAKKÂRİ STELLERİNİN PLASTİK
SANATLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ
VE MODERN HEYKEL DENEMELERİ**

İlgar AHMADOV

**Yüksek Lisans Tezi
Heykel Ana Sanat Dalı
Doç. Dr. Önder YAĞMUR
2020**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HEYKEL ANASANAT DALI**

İlgar AHMADOV

**HAKKÂRİ STELLERİNİN PLASTİK SANATLAR AÇISINDAN
İNCELENMESİ VE MODERN HEYKEL DENEMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Önder YAĞMUR**

ERZURUM-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
RESİMLER DİZİNİ	V
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**ANADOLU VE AZERBAYCAN COĞRAFYASINDA STEL ANLAYIŞININ****TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ**

1.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE STEL	3
1.1.1. En Eski Taş Baba Heykeli.....	3
1.1.2. En Erken Stel Örnekleri	4
1.2. AZERBAYCAN COĞRAFYASINDA VE İRAN DA BULUNMUŞ STEL'LER	7

İKİNCİ BÖLÜM**HAKKÂRİ**

2.1. HAKKÂRİ COĞRAFYASI	11
2.2. HAKKÂRİ MEZAR STELLERİNİN ARKEOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ	11
2.3. HAKKÂRİ MEZAR STELLERİNİN PLASTİK SANATLAR ÖĞELERİ (MALZEME, FORM, KOMPOZİSYON) AÇISINDAN İNCELENMESİ	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**TASARIM İLKE VE ÖĞELERİ**

3.1. TASARIM NEDİR?	29
3.2. TASARIM ÖĞELERİ	29
3.2.1. Nokta	29
3.2.2. Çizgi	30
3.2.3. Leke	31

3.2.4. Işık	32
3.2.5. Renk	33
3.2.6. Değer	34
3.2.7. Doku	34
3.2.8. Strüktür (İç Yapı)	35
3.2.9. Yüzey	36
3.2.10. Biçim	36
3.2.11. Şekil	37
3.2.12. Mekân	38
3.3. TASARIM İLKELERİ	38
3.3.1. Tekrar	38
3.3.1.1. Tam Tekrar	39
3.3.1.2. Alternatif Tekrar	40
3.3.1.3. Değişken Tekrar	40
3.3.2. Ritim	41
3.3.3. Uygunluk	41
3.3.4. Zıtlık	43
3.3.5. Denge	44
3.3.6. Yön	45
3.3.7. Koram	45
3.3.8. Egemenlik	47
3.3.9. Birlik	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MODERNİZM VE ÇALIŞMALAR

4.1. MODERNİZM VE ÖZELLİKLERİ	49
4.2. KİŞİSEL ÇALIŞMALARIM	50
KAYNAKÇA	57
GÖRSELLER KAYNAKÇASI	60
ÖZGEÇMİŞ	65

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAKKÂRİ STELLERİNİN PLASTİK SANATLAR AÇISINDAN
İNCELENMESİ VE MODERN HEYKEL DENEMELERİ**

İlgar AHMADOV

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Önder YAĞMUR

2020, 65 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Önder YAĞMUR

Dr. Öğr. Üyesi. Hüseyin ÖZNÜLÜER

Dr. Öğr. Üyesi. Caner ŞENGÜNALP

Yapılan bu çalışma da hem tarih hem de sanat ortak kapsamda kullanılmıştır. Arkeoloji tarih ve kökeni hakkında bilgi verirken, Sanat ise günümüzde neyi ifade ettiği ve günümüzde nasıl algılandığı konusunda bize yardımcı olmaktadır. Kelime anlamı olarak stel nedir ve ne için kullanılmıştır, stelin dağılımı örnekler eşliğinde verilmiştir.

Tez çalışmamızda stellerin tarih sahnesine çıkması, Anadolu ve Türk dilli ülkeler olan Azerbaycan ve İran coğrafyalarında dağılımı, esas konu olarak ise Hakkâri stelleri seçilmiş olup plastik sanat öğeleri (form, biçim ve malzeme) açısından incelenmesi, konu edinmiştir. Tasarım ilke ve öğeleri nelerdir, Modernizm ilk olarak hangi zaman diliminde görülmekte örnekler eşliğinde anlatılmaktadır. Hakkâri stelleri, günümüz mezar çeşitleri ve modernizm bir arada kullanılarak heykel denemeleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Sanat, Stel, Hakkâri Stelleri, Modernizm,

ABSTRACT

MASTER THESIS

**INVESTIGATION OF HAKKARI STEL'S IN TERMS OF PLASTIC ARTS AND
MODERN SCULPTURE TRIALS**

İlgar AHMADOV

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Önder YAĞMUR

2020, 65 pages

**Jury: Assoc. Prof. Dr. Önder YAĞMUR
Assist Prof. Dr. Hüseyin ÖZNÜLÜER
Assist. Prof. Dr. Caner ŞENGÜNALP**

In this study, both history and art were used in a common scope. While archeology provides information about its history and origin, Art helps us with what it means today and how it is perceived today. What is stele as a word meaning and what is it used for? The distribution of the stele is given with examples.

In our thesis study, the steles' coming to the stage of history is found in the regions of Azerbaijan and Iran, which are the Anatolian and Turkish language countries, as the main subject. The principle of design and what are they, Modernism is explained simultaneously in which time period it is first seen. Hakkari steles, modern cemeteries and modernism.

Keywords: History, Stel, Art, Hakkari Stel's, Modernism.

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.1. En Eski Tarihli Taş Baba Heykeli	4
Resim 1.2. Göbekli Tepe Kazı alanı	4
Resim 1.3. Hayvan figürlü taşlar	5
Resim 1.4. Hayvan figürlü taşlar	5
Resim 1.5. Nevali Çori Stel Örneği	5
Resim 1.6. Tuşpa.'dan Stel örneği	6
Resim 1.7. Kral Minua dönemine ait Stel	6
Resim 1.8. Tebriz Müzesin de bulunan stel	7
Resim 1.9. Tebriz Müzesin de bulunan stel	7
Resim 1.10. Tebriz Müzesin de bulunan stel	8
Resim 1.11. Qobustan, Abşeron, Astara, Meşkin, Hakkâri Stel örnekleri.....	8
Resim 1.12. Meşkin Stelleri	9
Resim 1.13. Ahmedabad Steli	9
Resim 1.14. Asxanakeran Müzesindeki Stel	10
Resim 1.15. Dübende Steli	10
Resim 2.1. Hakkâri Bölgesel Haritası	11
Resim 2.2. Stel 1.	13
Resim 2.3. Stel 2.	15
Resim 2.4. Stel 3.	16
Resim 2.5. Stel 4.	17
Resim 2.6. Stel 5.	19
Resim 2.7. Stel 6.	20
Resim 2.8. Stel 7	22
Resim 2.9. Stel 8	23
Resim 2.10. Stel 9.	24
Resim 2.11. Stel 10.	25
Resim 2.12. Stel 11	26
Resim 2.13. Stel 12.	27
Resim 2.14. Stel 13.	28
Resim 3.1. Noktalama ile oluşturulmuş resim örneği	30
Resim 3.2. Çizgi resim örneği	30

Resim 3.3. Çizgi resim örneği.....	31
Resim 3.4. Alaattin Aksoy tablosu.....	31
Resim 3.5.Güneş ışını	32
Resim 3.6. Karanlık olgusu.....	32
Resim 3.7. Renkler.....	33
Resim 3.8. Renk psikolojisi	33
Resim 3.9. Renk tonları.....	34
Resim 3.10. Doğal doku.....	34
Resim 3.11.Yapay doku	35
Resim 3.12. Strüktür	36
Resim 3.13. Plak yüzeyi.....	36
Resim 3.14. Biçim örnekleri	37
Resim 3.15. Kandisky eseri.....	37
Resim 3.16. Brasilia Katedrali	38
Resim 3.17. Tekrar öğelerden oluşan çalışma	39
Resim 3.18. Tam tekrar.....	39
Resim 3.19. Alternatif tekrar örneği	40
Resim 3.20. Kar tanesi	40
Resim 3.21. Ritim örneği	41
Resim 3.22. Peri Bacaları.....	42
Resim 3.23. Hizmet uygunluğu.....	42
Resim 3.24. Biçim benzerliği.....	43
Resim 3.25. Üslup uygunluğu.....	43
Resim 3.26. Zıtlık.....	44
Resim 3.27. Zıtlık.....	44
Resim 3.28. Simetrik ve Asimetrik Denge.....	45
Resim 3.29. Yön.....	45
Resim 3.30. Çevresel Koram	46
Resim 3.31. Eksensel Koram Örneği	46
Resim 3.32. Merkezsel koram örneği	47
Resim 3.33. Egemenlik	47
Resim 3.34. Birlik çalışması	48

Resim 4.1. Robert Rauschenberg eseri	49
Resim 4.2. Julius Jakobby eseri	49
Resim 4.3. Çift Suratlı Stel, Karton, Karışık Teknik, 170x50cm, 2020	51
Resim 4.4. Elmas Yüzlü Stel, Karton, Karışık Teknik, 160x50cm, 2020	52
Resim 4.5. Kral Steli, Karton, Karışık Teknik, 140x50cm, 2020	52
Resim 4.6. Kabile Yöneticisi Steli, Karton, Karışık Teknik, 135x50cm, 2020	53
Resim 4.7. Şapkalı Stel, Karton, Karışık Teknik, 155x50cm, 2020	53
Resim 4.8. Covid-19 Trump, Karton, Karışık Teknik, 100x50x20cm, 2020	54
Resim 4.9. Covid-19 Marilyn Monroe, Karton, Karışık Teknik, 100x55x20cm, 2020....	54
Resim 4.10. Covid-19 Pop Art, Karton, Karışık Teknik, 100x55x20cm, 2020.....	55

ÖNSÖZ

Çalışmada Arkeoloji ve Sanat ortak kullanılarak Steller'in Anadolu da ve Türk dilli Ülkelerde yayılımı incelenmiştir. Arkeolojik örneklerle dağılımı anlatılmaya çalışılmış, Sanatsal olarak ise günümüz sanatıyla benzer ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Hakkâri Stelleri Plastik Sanat Öğeleri yardımıyla incelenmiştir. Modern sanatın yardımıyla heykel denemeleri yapılmış ve Hakkâri Stelleri ile ilişki kurularak hangi açıdan benzer ve hangi yönden farklı bu gibi benzer konular araştırılarak sunulmuştur.

Bu vesileyle çalışmalarımda bana yol gösteren ve isteklerimi göz önünde bulunduran Tez danışmanım sayın Doç. Dr. Önder Yağmur'a; Arkeoloji bölüm hocam Prof. Dr. Mehmet Işıklı' ya; Değerli ve bir o kadar da yardımcı olan, bana destek veren Ahmet İçi' ye ve her daim yanımda olan ve beni destekleyen "Aileme" göstermiş oldukları yardım ve desteklerden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2020**İlgar AHMADOV**

GİRİŞ

Anadolu coğrafi konum olarak Avrupa ve Asya'yı, birleştiren bir köprü durumundadır. Bu sebepten dolayı tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin uğrak ve yerleşim yeri olmuştur. Anadolu sadece bir köprü görevinde kalmamış, aynı zamanda üzerinde yerleşilen bir yerleşme, yaşanacak yer haline gelmiştir. (https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/ders1/anadolunun_tarihi_cografyasi/2/index.html).

Eskiçağlar da insan hayatında önemli bir konuma ve meydana gelen değişim ve dönüşüm süreçlerinin merkezinde bulunan Anadolu, Doğu Dünyasında ve Mezopotamya'da yaşanan kültürel gelişmelerin Batı'ya aktarılmasında da önemli rol oynamış ve halen de devam ettirmektedir. Bereketli topraklarıyla, ticaret ağıyla ve birçok farklı yaşam biçimi için uygun özellikleri ile bilinen Anadolu çekim merkezi haline gelmiş ve burada farklı kültürlerin gelişmesine olanak sağlamıştır (Köroğlu, 2015;7).

İnsan hayatında Anadolu tarihinde en önemli unsurlardan biri de stel geleneği olmuştur. Stel yekpare bir taştan ibaret yapılara verilen isimdir. Biçim olarak dikdörtgen ince bir taş levha, kesik bir sütun, ya da silindirik sütun olarak görülmektedir. Balbal geleneğinin en erken örneklerini Doğu Anadolu İskit ülkesinde görmekteyiz. Göbekli Tepe, Urartu, Azerbaycan, İran, İran da Tebriz Arkeoloji müzesinde, Meşkin ve Hakkâri de daha sık görülmektedir.

Tez konumuz olan Hakkâri Stelleri ise daha çok önem taşımaktadır. Hakkâri Stelleri' nin tarihini araştırmacısı arkeolog Veli Sevin M.Ö.2030-1690 yıllarına tarihlenmiştir. 13 adet Stel ele geçmiştir. Bu Steller' den 11'i erkek, 2'si ise kadın olarak düşünülmüştür. Erkekler savaşçı olarak gösterilirken, ellerinde tulum bir elinde içki kadehi mızrak, balta veya ok ve yay, sağ ve sol taraflarında savaş sahneleri veya hayvan avı ile ilgili sahneler, en alt kısımda ise suspansuvar ve ona asılı olan hançer yer almaktadır. Kadın olarak betimlenen Steller ise sade yapıda gerdanlık olarak yapılan bir süs eşyası takmaktadırlar.

Stellerin ne için yapıldıkları ise tartışılır. Araştırmacıların bir kısmı ölen kişinin mezar taşı olarak dikildiğini düşünürken, bir kısım araştırmacı ise kişinin öldürdüğü düşman sayısını ifade ediyor şeklinde yorumlamış ve öldürdüğü kişiler ona öteki dünyada kölelik edecek diye düşünmektedir.

Hakkâri Stelleri' nin Plastik Sanatlar Açısından İncelenmesi ve Modern Heykel Denemeleri' başlığı altında olan tez çalışmasında Hakkâri Stelleri malzeme, form ve kompozisyon açısından incelenmiştir. Tasarım İlkeleri ve Öğeleri nelerdir bu başlık altında ilke ve öğeler hakkında bilgiler verilmiştir. Modernizm hangi çağlarda görülmektedir ve heykel sanatında ne gibi özellikler taşır bu konulara da değinilmiştir. Stellerin günümüz sanatı açısından yorumlanırken heykel denemeleri de yapılmış olup, heykeller modernizm kullanılarak, Hakkâri Stelleri ve çağımızdaki mezarlar ortaklaşa kullanılarak modern heykel çalışması yapılmıştır.

Bu tez konusu Arkeoloji ve Sanat yardımı sayesinde ele alınmıştır. Arkeoloji kısa bilgiler eşliğinde resimler yardımıyla anlatılırken, bize zaman dilimi olarak hangi tarihlerde kullanılmış ve hangi uygarlıklar da görülmüş bu gibi konularda yardım gösterirken, günümüz sanatında yeri ve değeri nedir üzerindeki nesnelere neyi ifade ve sembolize eder bu gibi konularda da Heykel sanatı bize yardımcı olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU VE AZERBAYCAN COĞRAFYASINDA STEL ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

1.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE STEL

Anadolu coğrafyası insanoğlunu çağlar boyu etkilemiş, bugün de bu etki halen devam etmektedir. Anadolu'nun Avrupa ve Asya'yı birleştiren bir köprü durumunda olması nedeniyle, tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin uğrak ve yerleşim yeri olmuştur. Hititler, Luviler, Hurriler, Urartular, Aramiler, Frigler, Lidyalılar, Likyalılar ya da Karyalılar Anadolu topraklarında yaşamış önemli medeniyetlerdendir. İnsanoğlunun yaşam ve ritüellerinin şekillendiği gelenekler sunmuş olan Anadolu medeniyetlerinin bir diğer önemli geleneği de "stel" lerdir (https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/ders1/anadolunun_tarihi_cografyasi/2/index.html).

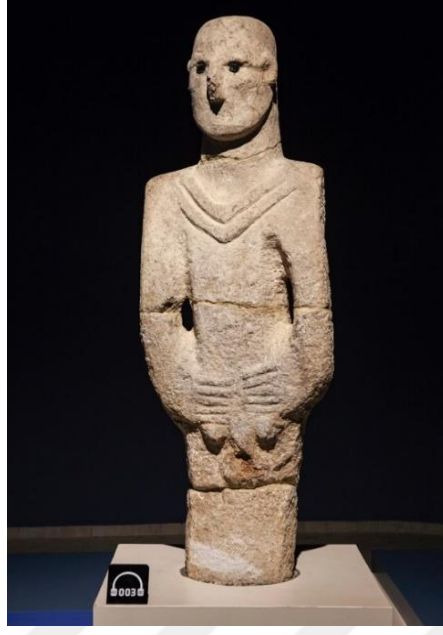
Yüksekliği eninden uzun, yekpare taştan oluşan mezar taşlarına stel veya stela denilmektedir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Stel>). Sözcük Yunanca 'da stela yani "duran blok" anlamına gelir. Üzerine figürlerin işlendiği, kişinin yaşantısı boyunca çok sık kullandığı eşya veya silahların tasvir edildiği ya da üzerindeki yazıtlarla geride kalanlara ölen kişiyle ilgili bilgilerin verildiği bu taşlar, bir anlamda o kişinin ölümsüzlüğünü simgelediğinden insanlık tarihi boyunca her dönemde kullanılmıştır (Pfuhl-Möbius, 1977-1969).

Steller hangi çağlarda görülmekte, zaman içerisinde ne türlü değişikliklerin olduğu aşağıdaki resimsel örneklerde daha güzel bir şekilde anlatılmaktadır.

İlk olarak Stel geleneği Anadolu ve Azerbaycan coğrafyalarında daha çok görülmektedir. Bu sebepten dolayı bu coğrafyalara daha çok önem verilmiştir.

1.1.1. En Eski Taş Baba Heykeli

Şanlıurfa Balıklı Göl yakınlarında 1995 yılında bulunan kireç taşından yapılmış, 4 parça halinde erkek heykel figürü (Resim 1.1), 11 bin yıl öncesine tarihlendirilmiş dünyada ki en eski heykellerden biri olarak kabul edilmektedir (Ağasioğlu, 2013: 58-60).

Resim 1.1. En Eski Tarihli Taş Baba Heykeli

1.1.2. En Erken Stel Örnekleri

Steller'in tarih sahnesine çıkmasındaki en önemli arkeolojik yerleşim alanı ve inanç merkezi Göbekli Tepe Neolitik döneme (MÖ. 10.500-MÖ. 7.500) aittir (Schmidt, 2007: 115). (Resim 1.2).

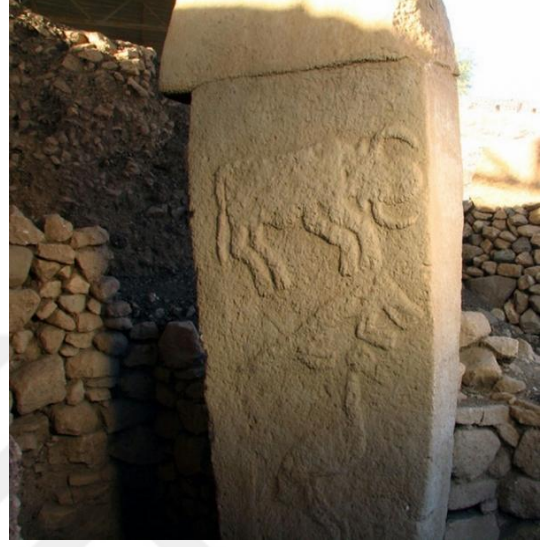
Resim 1.2. Göbekli Tepe Kazı alanı

10 ila 12 adet 'T' biçiminde dikili taşlar bulunmaktadır (Özcan, 2014: 34). Göbekli Tepe'de T biçimindeki dikili taşların üzerinde kabartma tekniği ile yapılmış

hayvan figürleri bulunmaktadır. Hayvan figürleri ise yılan, yaban domuzu, tilki, kuş (ördek, turna, akbaba), örümcek, boğa, koçbaşı, koyun, keçi, eşek gibi hayvan figürlerine rastlanılmaktadır (Özcan, 2014: 36). (Resim 1.3.-1.4). Göbekli Tepe ‘T’ biçimli taşlar stel’ lerin oluşumundaki en etken unsurdur.

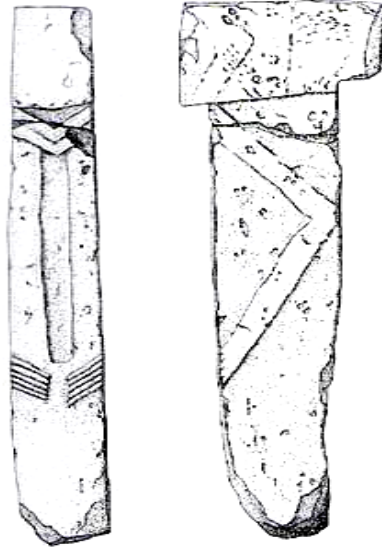

Resim 1.3. Hayvan figürlü taşlar

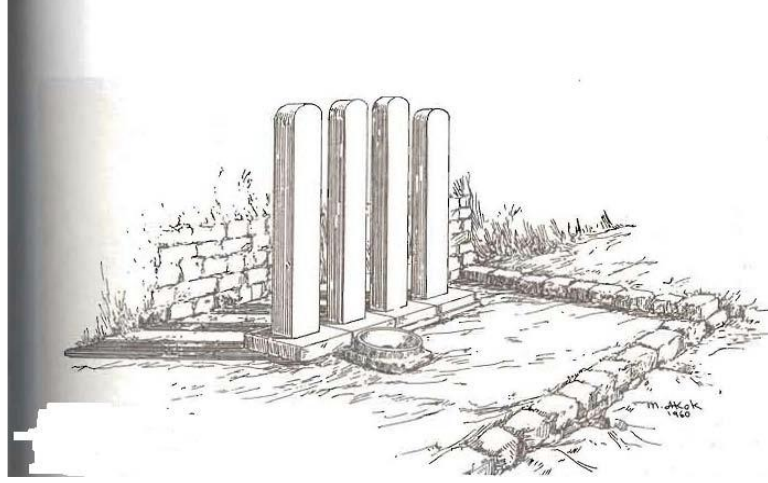
Resim 1.4. Hayvan figürlü taşlar

Neolitik döneme ait olan bir diğer önemli yerleşim yeri ise Nevali Çori’ dir. Bura da Göbekli tepedeki ‘‘T’’ biçimli taşlarla benzerlik gösteren dikilitaşlar bulunmuştur. Üzerlerinde insan kolu ve parmaklar vardır (Özdöl, 2011: 11). (Resim 1.5).

Resim 1.5. Nevali Çori Stel Örneği

Urartu medeniyetinde de Steller görülmektedir. Altıntepe ve Tuşpa açık hava kutsal alanlarıdır. (Yücel, 2010: 86). Tuşpa da 2 çivi yazılı stel ele geçmiştir. Bu steller II.Sardurinin (M.Ö.756-730) askeri eylemlerini anlatmaktadır (Sevin, 2003: 217). (Resim 1.6).

Resim 1.6. Tuşpa.'dan Stel örneği

Urartu kralı Minua (M.Ö.810-780) döneminde yaptırılmış olup, üzüm bağına atfen dikilmiş bir stel de bulunmuştur. Urartu yol güzergahı olan Topuzarpa mahallesinde bulunmuştur (<https://arkeofili.com/vanda-urartu-kralina-ait-stel-bulundu/>). (Resim 1.7).

Resim 1.7. Kral Minua dönemine ait Stel

1.2. AZERBAJYCAN COĞRAFYASINDA VE İRAN DA BULUNMUŞ STEL'LER

Doğu ve batı arasında geçiş noktası olan tarihi Azerbaycan coğrafyasında (bugün ki kuzey Azerbaycan ve kuzey batı İran) Göbekli Tepe "T" biçimli stel geleneğinden farklı bir tarz olarak stel'ler ortaya çıkmıştır.

Tebriz arkeoloji müzesinde yer alan bu stel'ler gerek şekil gerekse üslup yönünden Hakkâri Stelleriyle benzerlik göstermekte olup, M.Ö. 1. bin yıl başlarına tarihlenmektedir. (Resim 1.8, 1.9, 1.10).

Resim 1.8. Tebriz Müzesinde bulunan stel

Resim 1.9. Tebriz Müzesinde bulunan stel

Resim 1.10. Tebriz Müzesin de bulunan stel

Stellerin en eski örneklerini; Hakkâri, Meşkin, Astara, Qobustan ve Abşeron da görmek mümkündür (Ağasıoğlu, 2013: 72). (Resim 1.11).

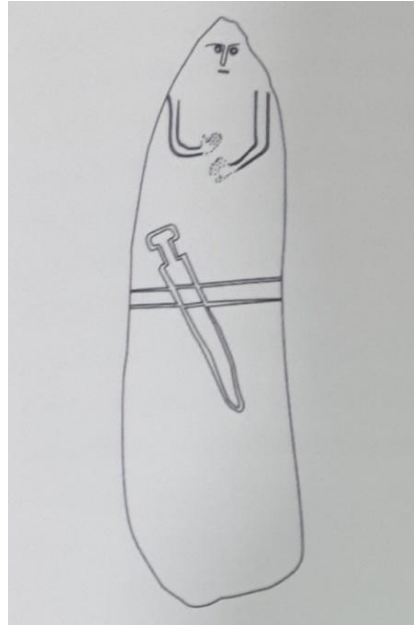
Resim 1.11. Qobustan, Abşeron, Astara, Meşkin, Hakkâri Stel örnekleri

Erdebil mahallinde Meşkinin 30 km güneydoğusunda eski Şehir Yeri diye isimlendirilen yerde 500'e yakın stel bulunmuştur (Ağasıoğlu, 2013: 77). (Resim 1.12).

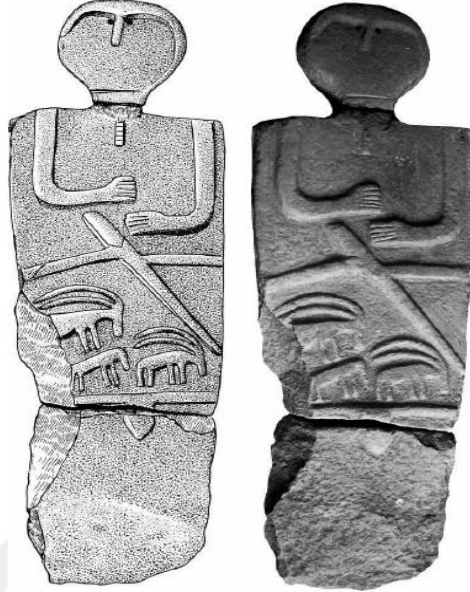
Resim 1.12. Meşkin Stelleri

Arjaq kale'nin 30 km kadar batısındaki Ahmedabad köyünde de birkaç taş stel tespit edilmiştir (Sevin, 2015: 42). (Resim 1.13).

Resim 1.13. Ahmedabad Steli

Astara ve Abşeron bölgesinde de steller ele geçmiştir. M.Ö. 2. Binyıllara aittir (Azerbaycan Arxeologiyası, 2018: 24). (Resim 1.14).

Daşbaba. Asxanakeran (Astara)
(Schachner A. 2001, 119)

Resim 1.14. Asxanakeran Müzesindeki Stel

Meşkin stellerine benzer bir diğer örnek ise M.Ö.1.bine ait olan Dübende stelidir (Azerbaycan Arxeologiyası, 2018: 30). (Resim 1.15).

Resim 1.15. Dübende Steli

İKİNCİ BÖLÜM

HAKKÂRİ

2.1. HAKKÂRİ COĞRAFYASI

Henüz coğrafi işaret kapsamına alınmış herhangi bir ürünü bulunmayan ve ülkemizin en az kalkınmış illerinden biri olan Hakkâri, Türkiye'nin güneydoğu ucunda Doğu Anadolu Bölgesi'nin Hakkâri Bölümü'nde yer almaktadır. Kuzeyde Van, batıda Şırnak ile komşu Hakkâri'nin doğudan İran ve güneyden de Irak ile hududu bulunmaktadır (Şahin, 2013: 480). (Resim 2.1.

Resim 2.1.Hakkâri Bölgesel Haritası

2.2. HAKKÂRİ MEZAR STELLERİNİN ARKEOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Hakkâri'nin gizli kalmış geçmişine parlak ışıklar saçan belgeler 13 adet büyük taş (stel) üzerine kazınmıştır. Kazı çalışmaları 1998 yılının temmuz ayında kalenin kuzey eteklerinde yapılmıştır. Van müze müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi Van bölgesi Tarih ve Arkeoloji araştırma Merkezi uzmanlarınca yapılan kısa süreli 1 kurtarma çalışması sonucunda taşların in sitü durumunda oldukları belirlendi. Kaçak kazılar sonucu bazı steller yerlerinden sökülüştü. Genel olarak kaba taşlardan 1 tür kaide üzerine

oturtuldukları saptanmıştır. Sırt kısımları kayalara gelecek şekilde, yan yana, arka arkaya ve bazen ise üst üste dizilmişlerdir. Yanlarında arkeolojik kalıntı bulunmamıştır (Sevin, 2001: 1).

Hakkâri stelleri killi kireçtaşlarından ve kalkarenitlerden oyulmuş, pembe, sarımsı, yeşilimsi, kırmızımsı ve koyu gri renktedirler. Üzerlerinde genel olarak cepheden bedenin üst kısmı gösterilmiş 1 insan yüzü yer almaktadır. Üst kısımları kavislendirilmiş, alta doğru ise hafifçe daralmaktadır. Uzun boylu ve ağır yapıdadırlar. Ayakta durmalarını sağlayacak herhangi bir taşıyıcı yoktur. Stellerin sadece ön yüzleri işlenmiş, arka kısım ise kabaca bırakılmıştır. Kabartma ve kazıma çizgi tekniği kullanılarak ön yüz oluşturulmuştur.

Veli Sevin Hakkâri Taşlarını MÖ 2030-1690 yılları arasına tarihlendirmiştir. Bu tarihlendirme MÖ 2. Binyılın ortalarına denk gelmektedir ki, bu dönemde Anadolu coğrafyasında Hitit İmparatorluğu hüküm sürmekteydi ve Hitit İmparatorluğu, Hakkâri Taşlarının bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesine kadar yayılmıştır. Böylelikle Hakkâri Taşlarını yaratan uygarlıkla Hititler arasında bir ilişki olabileceğini göstermiştir. Veli Sevin ise bu kanıdan yola çıkarak, Hakkâri Taşları, Hititler ve Orta Asya arasında bir ilişki olabileceğini vurgulamıştır (<https://otukenormanininfilizleri.blogspot.com/2016/03/hakkarideki-mezar-taslar-ve-anadoluda.html>).

Prof. Dr. Halaçoğlu ise Hakkâri Taşları hakkında " Balballar üzerinde Türk Motifleri bulunan Göktürk öncesine ait mezar taşlarıdır. Arkadaşlarımız Orta Asya'ya giderek Hakkâri' de çıkan balbalların oradakilerle karşılaştırılmasını yaptılar. Bunlar tamamen Türk figürlü mezar taşlarıdır. Buluntular, Türkler' in İÖ. 1200'lerde Hakkâri' de yaşadıklarını kanıtıyor, bunun ikinci bir izahı yoktur" demiştir (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/174040.asp>).

Hakkâri Stelleri hangi kavim, toplum veya uygarlığa ait bu konuda farklı düşünceler de vardır. Düşünceler şunlardır:

Hakkâri stelleri dönem özelliği olarak üzerlerinde ne Asur ne de Urartu sanatlarının etkisi görülmemektedir. Bu iki uygarlıktan hiçbir iz taşımaması MÖ. 9.yy'dan önce, yapılmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu değerlendirmelerden Hakkâri Stellerinin daha çok MÖ 2. Bin yılın son yüzyılları ve daha çok 1. Bin yılın başlarına ait olabilecekleri anlaşılmaktadır.

Asur krallarının yıllıklarında belirtildiği üzere MÖ 1.bin yılın başları içerisinde Hakkâri yöresinin bulunduğu Büyük Zap'ın yukarı çığı Hubuşkia adını taşıyor ve bağımsız bir krallıkça yönetiliyordu. Kralları Kaki ve Data gibi Hurrice adlar taşıyordu. MÖ 9.yüzyıl sonlarına doğru bağımsızlığını yitiren Hubişkia sonraları Asur ve Urartu arasında çekişmelere sebep olmuştur. Çoğu kez ellerinde bir kap tutan ve kemerli bellerine hançer asılı bu savaşçılar en yakın analogilere göre gerçekten kuzey bozkırlarından gelmektedir ve benzer bir dünya görüşünü yansıttığı açıktır. En erken Steller MÖ 3 Binli yıllarda Güney Rusya ve Ukrayna bozkırlarından gelmektedir. Bu durumda Hakkâri taşları ile arasında 1500 yıllık bir süre zarfı vardır. M.Ö. 3. Binyıldan itibaren, Hurriler veya Hurri Devleti Sümer, Akkad, Hitit, Ugarit ve Mısır kaynaklarında hakkında bilgiler bulunan, Mezopotamya ve Yukarı Dicle bölgelerinde hüküm sürmüş, konuştukları dil itibariyle (Hurrice-Sondan eklemeli dil) Asya kökenli ve M.Ö. 7. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüşlerdir (Alpman, 1982: 283-313).

2.3. HAKKÂRİ MEZAR STELLERİNİN PLASTİK SANATLAR ÖĞELERİ (MALZEME, FORM, KOMPOZİSYON) AÇISINDAN İNCELENMESİ

Resim 2.2. Stel 1.

Malzeme Yeşil renkli kireçtaşı, yüksekliği 1,08m; genişlik üst tarafta 0,58m, altta ise 0,30m; kalınlık 0,14m'dir.

Üstten aşağı doğru daralmaktadır. Çıplak erkek savaşçı figürü işlenmiştir. Kulaklar küçük, basık ve dar alınlıdır. Burun belirgin, kaşlar hilal biçiminde, gözbebekleri oyularak verilirken, ağız küçük ve kapalı, dudaklar ise ince işlenmiştir. Burnun her iki yanındaki hatlar yay halinde, başında takke yer almıştır. Takke üzerinde iki çizgiyle ayrılmış, üst ve alt çizgiler ise zikzakla verilmiştir.

Eller dirsekten bükülmüş, göğsünün üzerinde ise şişkin bir tulum tutmuştur. Kolun üzerindeki pazılar belirtilmiş, sağ eliyle tulumu ağızlığından kavramakta sol eliyle de içinde su olan kabı tutmaktadır. Belinde kafes motifli enli bir kemer yer almıştır. Cinsiyet organını saklamak için ise bele kayışla bağlanmış bir suspansuvar bulunmaktadır. Bacaklara yer verilmemiştir (Sevin, 2005: 34).

Stelin üzerinde çok sayıda silah, alet ve nesnelere yer verilmiştir. Sağ tarafında omurgalı namlusu uzun kovanlı, ahşap sapı zikzak motifleriyle süslü dik bir mızrak ile yuvarlak kesitli, ucu kıvrık bir çubuk-asa, sap deliği bilezikli, kolcuklu ve eğik konumlu bir baltaya yer verilmiştir. Sol kol altında madeni görünümlü yassı bir nesne, yuvarlak kesitli eğri bir sivri uçlu kanatları olan başka bir nesne vardır. Kemerine sağdan sola uzanan bir hançer vardır. Stelin sol kenarına, savaşçının sağ dirseği ile kemeri arasında kalan boşluğa, cepheden genç ve çıplak erkek figürü işlenmiştir. Yüzün tüm elemanları ifade edilmiş, cinsiyeti ise suspansuvarla ifade edilmiştir. Sağ elinde bir hançer, sol elinde ise topuz tutmaktadır. Kabartmanın sağ ve sol üstündeki boşluklarda hayvan mücadelelerine yer verilmiştir. Solda kafa kısmı üçgen olan bir yılan, dört ayaklı bir hayvana saldırmaktadır. Sağ tarafta ise panterin dağ geçisine arkadan saldırısı profilden verilmiştir. Panterin üzerindeki benekler özenle işlenmiştir (Sevin, 2005:36).

Resim 2.3. Stel 2.

Malzeme gri renkli kireçtaşı, yükseklik 1,30m; üst taraftan genişlik 0,71m, alt taraftan ise 0,37m kalınlık ise 0,13m'dir.

Ön taraf işlenmiş, arka taraf ise kaba bırakılmıştır. Stel üst taraftan aşağı doğru daralmaktadır. Ön tarafta cepheden gösterilen çıplak savaşçı erkek figürüne yer verilirken, tombul yüzlü, dar alınlı, yuvarlak bir yapıda işlenmiştir. Kulak ve kulak delikleri gösterilmiştir. Kaşları ise hilal biçimlidir. Göz çukurlukları oyularak belirtilmiş, gözbebekleri de düzgün biçimde yapılmıştır. Dudaklar ifadesiz, ağız, küçük ve kapalıdır. Baş kısmında ise takke yer almaktadır ve üzerinde üçgen ve baklava motiflerine yer verilmiştir. Göğüs hizasında ise tulum yer almaktadır. Tırnaklar özenle işlenmiş, pazılar belirtilmiş biçimdedirler. Sol elinde sıvı dolu kap tutmaktadır. Bel kısmında ise kazıma çizgilerle bezeli kemer yer almaktadır. Kemerin alt tarafında ise erkeklik organını saklayan bir suspansuvar yer almaktadır. Figürün sağında namlusu uzun kovanlı dik bir mızrak ile yuvarlak kesitli ucu kıvrık bir asa vardır. Çubuk asa balık kılıcı motifleriyle süslenmiştir. Sol kısımda ise bir baltaya yer verilmiştir. Sol kolun altında iki ağızlı, madeni görünümlü yassı bir nesne ile yuvarlak kesitli eğri bir çubuk bulunmaktadır. Kemere sağdan sola doğru baktığımızda uzanan bir hançer yer almaktadır. (Sevin, 2005: 36-37).

Stelin sol alt kenarında cepheden genç ve çıplak erkek figürü işlenmiştir. Gövdesinin bir kısmı kemer ve suspansuvar altında kalmış olup, başında kesik tepeli bir başlık bulunmaktadır. Yüz yuvarlak ve iri kulaklıdır. Baş parmaklarını göğüs üzerinde tutmaktadır. Ayaklarında ucu yukarı doğru kalkık çarıklar vardır.

Stelin diğer kısımları ise yabancı hayvanlarla doldurulmuştur. Sağ ve sol üstte sola yürür biçimde dağ keçisine yer verilmiştir.

Resim 2.4. Stel 3.

Malzeme gri renkli kireç taşı. Yükseklik 1,42m. Üst genişlik 0,71m, alt genişlik 0,50m, kalınlık ise 0,12m'dir.

Ön yüz düzgün biçimde işlenirken, arka kısım işlenmemiştir. Stel üstten aşağıya doğru daralmaktadır. Çıplak erkek savaşçı figürü işlenmiştir. Yüz yuvarlak, çene sivri biçimdedir. Kulaklar belirgin, kulak delikleri verilmiştir. Kaşlar ve burun belirgin, alın ise dar yapılmıştır. Kaşlar hilal biçiminde, burun düz bir biçimde. Gözler ve gözbebeği çukurlukları düzgündür. Dudaklar ifadesiz, ağız küçük ve kapalıdır. Baş kısmında ise takke yer almış ve zikzak, baklava dilimleri ve nakışlarla süslenmiştir. Yine diğer stellerde olduğu gibi göğüs hizasında bir tulum tutmaktadır. Tırnaklar işlenmiş, pazılar belirgin. Sağ eliyle tulumu tutarken, sol eliyle de sıvı dolu kapı tutmaktadır. Belinde

baklava motifleriyle bezeli bir kemer yer almaktadır. Onun altında ise cinsiyet organını gizleyen bir suspansuvar vardır. Figürün etrafında çok sayıda nesne yer almaktadır. Sağ da ahşap saplı dik bir mızrak ve çubuk asa vardır. Sol tarafta bir baltaya yer verilmiştir. Sol kolun altında iki ağızlı, içbükey gövdeli madeni etki yaratan yassı bir nesne ile yuvarlak kesitli eğri bir çubuk görülmektedir. Kemere sağdan sola doğru uzanan bir hançer asılıdır (Sevin, 2005: 38).

Stelin sol alt kenarında cepheden genç ve çıplak erkek figürü işlenmiştir. Başında kesik tepeli bir başlık yer almaktadır. Ellerini göğsü üzerinde tutmaktadır ve ayaklarında uçları yukarı kalkık ayakkabıları yer almaktadır.

Diğer kısımların doldurulması için ise farklı elemanlar kullanılmıştır. Figürün sol dirseği altında bir erkek teke figürüne yer verilmiştir. Hayvanın sakal, boynuz ve kulağı özenle işlenmiştir. Sağ omuz üzerindeki boşluğa ise çadır motifi yerleştirilmiştir.

Taşın alt kısmında ise kolları yukarı kalkık ve aşağı doğru düşmekte olan çıplak bir erkek figürü cepheden işlenmiştir. Başında takke ve çarıkları, belinde kemer ve bezemeli suspansuvarı vardır. Yere sağ ayağıyla basmakta ve ayaklarındaki takkeleri nakışlı verilmiştir.

Resim 2.5. Stel 4.

Malzeme Pembe renkli kireçtaşı. Yüksekliği 1,30m'dir. Üstten genişlik 0,58m, alttaki genişlik 0,45m kalınlık ise 0,12m'dir.

Arka kısma dokunulmamış, sadece ön kısım işlenmiştir. Çıplak bir erkek savaşçı figürü görülmektedir. Oval ve tombul yüzlü. Sol kulak normal ölçülerde verilirken, sağ kulak ise yer darlığı nedeniyle küçük verilmiştir. Kaşlar, burun belirgin, alın dar yapılmıştır. Kaşlar hilal biçiminde, burun delikleri verilmeye başlanmış. Ağız küçük ve kapalı bir şekilde verilmiştir. Göğsünün üstünde bir tulum tutmakta ve tırnaklar hafifçe verilmiş, sağ eliyle tulumun ağzını kavrarken, sol eliyle kabı dengelemektedir. Bel kısmında kemer, üzeri zikzak motifleriyle süslü, altında ise suspansuvar yer almaktadır.

Steldeki figürün yanında çok sayıda alet ve nesne yer almaktadır. Sağında uzun ahşap saplı bir mızrak ve ucu kıvrık asa işlenirken, sol da bir balta ve onun üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiş bir hançer yer almaktadır. Sol kolun altında tek ağızlı eğri bir çubuk işlenmiştir. Figürün belindeki kemere soldan sağa doğru sarkan bir hançer asılıdır.

Savaşçının biri sol omuz üzerinde, diğeri sağda olmak üzere iki tane insan figürü işlenmiştir. Ufak olan erkeğe aittir. Suspansuvarlıdır, bedeni cepheden verilmiştir. Sağ da mızrak, sol da hançer tutmaktadır. Diğeri de savaşçının sağ alt tarafında yer almaktadır. Bu da erkek figürüdür.

Stelin sağ üst köşesindeki küçük boşluk, sola doğru yürüyen, profilden küçük bir dağ keçisi motifiyle doldurulmuştur. Sağ dirseğin altındaki boşluğa ise bir çadır işlenmiştir. Çadırın üstteki saçağı ile alttaki eteği zikzak motifiyle süslenmiş bulunmaktadır (Sevin, 2005: 42).

Resim 2.6. Stel 5.

Malzeme pembe renkli kireçtaşı, Yüksekliği 1,36m'dir. Üstte genişlik 0,61m, altta ise 0,47m, kalınlık ise 0,13m'dir.

Diğer Stel örneklerinde olduğu gibi ön yüz işlenmiş, arka yüz ise kaba bırakılmıştır. Alt kısım hafifçe sivrilmiştir. Ön yüz cepheden işlenmiş, erkek savaşçı figürü görülmektedir. Alın dar, kulaklar küçük, hilal biçiminde kaşları, ince uzun yüz yapısıyla dikkat çekmektedir. Gözbebekleri düzgün biçimdedir. Burun ise çok belirgin ve uca doğru uzanan bir yapıda görülmektedir. Ağız kapalı, dudaklar ise ifadesizdir. Başında takkesi ve üzerinde baklava dilimi motifleri yer almaktadır.

Göğüs üzerinde yine tulum tutmaktadır. Sol eliyle kabı dengelerken, sağ eliyle de tulumu kavramaktadır. Kol pazıları belirgin ve belinde kemeri yer alır. Kemer baklava dilimleri ile bezeli, erkeklik organını örten bir suspansuvar görülmektedir. Üzeri zikzak motiflerle süslüdür.

Figür çok sayıda silah ve nesneyle donatılmıştır; sağ da ucu kıvrık bir asa, solda kanatçıklı bir nesneye yer verilmiştir. Savaşçı motifinin sağ yanağında yer alan mızrak ile yanak arasına yılan motifi yerleştirilmiştir. Solda ise bir topuz ve baltaya yer verilmiştir. Topuz çift gövdelidir ve üzerinde zikzak çizgilere yer verilmiştir (Sevin, 2005: 45).

Kemerine sağdan sola doğru uzanan bir hançer asılıdır. Savaşçının sağ dirseğinin altına çıplak bir kadın figürü işlenmiştir. Kadın ayakta durur vaziyette ve cepheden işlenirken ayaklar ise profilden işlenmiştir. Cinsiyet organı açık ve belde enli kemer göğüsler ise iki küçük kabartı şeklinde işlenmiştir. Başında ise çömlek yer almaktadır. Ayaklarının altında yere uzanmış bir erkek figürüne yer verilmiştir. Savaşçının sol dirseği ile kemeri arasına bir süvari figürü işlenmiştir. Ata benzer bir hayvan üzerinde dururken, elinde topuz tutmuştur. Başında takke var ve sağ eliyle topuzu, sol eliyle ise atın dizginlerini tutmaktadır. Hayvan profilden işlenirken süvari ise cepheden işlenmiştir.

En alt kısımda panter avı sahnesine yer verilmiştir. Çıplak vaziyette belinde kemeri ve başında takkesi, sağ elinde bir topuz, sol elinde ise panteri kuyruk kısmından tutmaktadır. Savaşçı figürünün cinsiyet organı üçgen biçimde, panter ise uzun boylu ve benekli biçimdedir.

Sağ üst köşede yılan ve panter mücadelesi işlenirken, sol alt köşede ise panterin dağ keçisine saldırma anı gösterilmiştir. Keçi profilden panter ise üstten gösterilmiştir. Panter dağ keçisinin sırtından ısırmaktadır. Sağ alt köşedeki boşlukta üçgen biçimli başı sola dönük başka bir hayvana yer verilmiştir. Kuyruk kısmı kısa ve pençeleri belirgindir. Stel de kabartma yüzeyi boşluk bırakılmaksızın doldurulmuştur (Sevin, 2005: 46).

Resim 2.7. Stel 6.

Malzeme pembe renkli kireçtaşı. Yüksekliği ise 1,16m, üstten olan genişlik 0,59m, alttaki genişlik ise 0,45m'dir. Kalınlığı ise 0,11 m'dir.

Arka kısmı kaba, ön yüz ise düz bir şekilde işlenmiştir. Çıplak bir erkek savaşçı figürü görülmektedir. Yüz tombul, kulak küçük, alın geniş ve elmacık kemikleri belirgindir. Kaşlar hilal biçiminde ve göz çukurlukları derinleştirilmiş küt ve uzun burun yapısı vardır. Dudaklar ifadesiz, ağız küçük, başında takke ve üzerinde ise baklava dilimli nakışlar yer almaktadır.

Elleriyle göğsünün üzerinde tulum tutmakta ve sol eliyle kabı dengelerken sağ eliyle ise ağzından tutmakta tulumun. Belinde üzeri kafes motifleriyle bezeli bir kemer ve altında ise suspansuvar yer almaktadır.

Bu stelde de çok sayıda silah alet ve nesneye yer verilmiştir. Sağ tarafta ucu kıvrık asa, sol da topuz vardır. Sol kolun altında üstten ve alttan silmeli, içbükey gövdeli, madeni görünümlü yassı bir nesne ve buna bitişik bir çubuğa yer verilmiştir. Kemerine ise sağdan sola doğru uzanan hilal biçiminde hançer asılıdır.

Kabartmada üst kısımda yer alan boşluklarda yabancı hayvan motiflerine yer verilmiştir. Sağ da ve aynen solda da sakallı keçi figürüne yer verilmiştir. Sağdaki erkek teke soldaki ise bir dişi olarak verilmek istenmiştir. Sol omuz üzerindeki boşluğa bir çadır motifi işlenmiştir. Çadırın üzerinde ise penceremsi bir boşluk bulunmaktadır (Sevin, 2005: 49).

Resim 2.8. Stel 7

Malzeme gri renkli kireçtaşı. Yükseklik 0,81m, genişlik üstte 0,40m, altta ise 0,25m'dir. Kalınlık ise 0,12m'dir.

Arka kısım kaba bırakılırken, ön kısım düzgün işlenmiştir. Boy olarak ise stellerin en küçük olanıdır. Ön kısımda cepheden verilmiş erkek figürü görülmektedir. Dar alınlı ve oval, basık yüzlüdür. Kulaklar belirtilmemiş, hilal biçimli kaşlar, göz çukurlukları derinleştirilerek verilmiştir. Alında iç içe geçmiş üçgen motifleri görülmektedir. Göz bebekleri düzgün, burun küt ve düzgün biçimdedir. Ağız küçük ve dudaklar ince yapıdadır. Başında üçgen sıralı ve nakışlı bir örtü vardır. Göğsünün üzerinde tulum tutmaktadır. Belinde kemer ve üzeri ise çapraz motiflerle bezelidir. Alt kısımda ise cinsiyet organını gizleyen bir suspansuvar vardır.

Figür üzerinde nesne, alet ve silahlara yer verilmiştir. Sağ tarafta sap deliği bilezikli bir balta yer almaktadır. Sağ omuz üstünde yassı bir nesne ile buna birleşik bir çubuk yer almaktadır. Sol tarafta ise bir tür silaha yer verilmiştir. Kemere sağdan sola doğru uzanan bir hançer asılmıştır.

Stelin sol alt köşesinde cepheden genç, çıplak bir erkek figürü işlenmiştir. Elleri göğüs üzerinde, yuvarlak bir başı ve alt kısımda ise suspansuvarı ile profilden gösterilmiş bacak ve ayaklar ifade edilmiştir (Sevin, 2005: 52).

Sağ üst köşede ise geri kalan boşluklar, sol omuz üzerinde sağa dönük ve profilden bir dağ keçisi ve bunun üzerinde ise kubbemsi bir çadıra yer verilmiştir. Çadırın üst kısmı zikzakla süslüdür.

Resim 2.9. Stel 8

Malzeme Yeşil renkli kireç taşı. Yükseklik 0,92m, Üst genişlik 0,57m, alt genişlik 0,33m'dir. Kalınlık 0,14m ve kabartma oyma tekniğinde işlenmiştir.

Ön taraf işlenmiştir. Alt kısım düz bir şekildedir. Cephede çıplak bir savaşçı figürü vardır. Kulaklar belirtilmemiş, alın dar, hilal biçimli kaşlar, küt ve düz yapılı bir burun yer almaktadır. Gözler kabartı halinde verilmiştir. Dudaklar ifadesiz, ağız kapalı vaziyette verilmiştir. Baş kısmında balık kılıcı motifleriyle bezeli bir örtü yer almaktadır.

Göğüs üzerinde tulum tutmaktadır. Sol eli kap üzerinde, sağ eli ile tulumun ağızlığından tutmaktadır. Belinde ise sol yarısı gösterilmiş kemeri vardır. Bel kısmından aşağıda ise muhtemelen deriden olan cinsiyet organını örten bir suspansuvara yer verildiği görülmektedir.

Figür alet, nesne ve silahla donatılmıştır. Sağ da ucu kıvrık çubuk asa yer alırken sol kısımda ise madeni görünümlü yassı bir nesne yer almaktadır. Mızrak diğer stellerdeki yerinden farklı olarak sola geçmiştir. Sağ dirseğin altında ise bir tür silaha yer verildiği

görülmektedir. Bunun yanında sivri tepeli bir çadıra yer verilmiştir. Çadırın üzerinde ise penceremsi bir açıklık bulunmaktadır. Sol dirseğin altında dirsek açısına koşut olarak yerleştirilmiş kemik saplı bir bıçak vardır. Bıçağın ağzı üstten alta doğru sivriltilmiştir. Figürün belindeki kemerin sağdan sola doğru uzanan kısmında hançer bulunmaktadır (Sevin, 2005: 55).

Resim 2.10. Stel 9.

Malzeme gri renkli kireç taşı. Yükseklik 1,22m, üst genişlik 0,40m, alt genişlik ise 0,32m'dir. Kalınlık ise 0,17m'dir. Kabartma oyma tekniğinde işlenmiştir.

Ön kısım da düzgün bir biçimde işlenmiş, savaşçı erkek figürü vardır. Oval yüzlü ve düz, uzun burun yapısı oluşmuştur. Kulaklar belirtilmemiş ve alın ise dardır. Hilal biçimli kaşlar, uzun ve çatıktır. Gözler yuvarlak, ortası delikli ve kabartı halindedir. Başında ise bir örtü var ve bant şeklinde işlenmiştir.

Dirsekten bükülmüş kolları göğüs üzerinde bir tulum tutar vaziyette verilmiştir. Sol eli kap üzerindeyken sağ eli ise tulumu tutmaktadır. Bel kısmında dar bir kemer en alta ise suspansuvar verilmiştir.

Figür alet, nesne ve silahla işlenmiştir. Sağ kısımda sap delikli bir balta yer alırken sol da ise bir mızrak yer almaktadır. Ama mızrak sol kısım kırıldığından pek fazla görülememektedir. Bel kısmında sağdan sola uzanan ucu kırık bir hançer yer almaktadır. Stelin alt kısmı ise işlenmeden bırakılmıştır (Sevin, 2005: 57).

Resim 2.11. Stel 10.

Malzeme yeşil renkli kireçtaşı. Yükseklik 1,22m, üst genişlik 0,45m, alt genişlik ise 0,25m'dir. Kalınlık 0,14m ve çizgi tekniğinde işlenmiştir.

Ön yüz düz işlenirken, arka kısım kaba bir şekilde bırakılmış. Alt kısım işlenmemiştir. Çıplak bir erkek savaşçı figürü işlenmiştir. Yüz kısmı oyulmuş ama diğer kısımlar çizgisel işlenmiştir. Dar alın, burun ise uca doğru hafif bir şekilde genişlemiştir. Kaşlar hilal biçimde uzun ve çatıktır. Göz çukurlukları oyulmuş ve plastik bir hale getirilmiştir. Ağız küçük ve kapalı, başında bir bant halinde örtü verilmiştir. Göğüs üzerinde tulum tutmaktadır. Sağ eli tulumun ağzında sol eli ise kap üzerindedir. Belinde ince bezeli kemer ve onun altında ise suspansuvar vardır. Figür silahlarla donatılmıştır. Sağ da balta, sol da ise mızrak yer almaktadır. Belinde sağdan sola doğru uzanan bir hançer vardır. Karnı üzerine ve elleri altına küçük insan figürü işlenmiştir. Kollarını iki

yana doğru açmış, belinde kemer, sağ elinde tulum, sol elinde ise bir nesne tutmaktadır (Sevin, 2005: 60).

Resim 2.12. Stel 11

Malzeme Gri renkli kireçtaşı. Yükseklik 1,07m, üst genişlik 0,48m, alt genişlik ise 0,30m'dir. Kalınlık ise 0,12m'dir. Çizgi tekniğinde işlenmiştir.

Ön kısım da ince uzun yapılı çıplak savaşçı erkek figürü işlenmiştir. Yüz kısmı oyularak verilirken diğer kısımlar ise çizgisel bir şekilde işlenmiştir. Kulaklar belirtilmemiş, düz ve küt bir buruna sahiptir. Gözler yuvarlak ve delik halinde, kaş ve alın yapısına yer verilmemiş. Başında baklava motifleriyle ve nakışlarla süslü bir bant halinde başlık yer almaktadır. Eller yine göğüs üzerinde bir tulum tutmaktadır. Sağ eliyle tulumun ağzını tutarken sol eliyle de kapı tutmaktadır. Belinde üçgen motiflerle süslü bir kemer vardır.

Figür silahlarla donatılmış, solda mızrak sağında baltaya yer verilmiştir. Kemere sağdan sola doğru uzanan bir hançer eşlik etmektedir. Sağ dirseğin altında olası bir çadır varken yanında ise içbükey gövdeli bir nesne yer almaktadır (Sevin, 2005: 62).

Resim 2.13. Stel 12.

Malzeme yeşil renkli kireçtaşı. Yükseklik 1,10m, üst genişlik 0,40m, alt genişlik 0,17m'dir. Kalınlık ise 0,10m'dir. Çizgi tekniğinde işlenmiştir.

Arka kısmı kaba, ön yüz ise işlenmiştir. İnce uzun bir görüntüde, cepheden bir insan figürü işlenmiştir. Yüzü oyularak verilmiştir. Diğer taraflar ise çizilerek yapılmıştır. Aşağı doğru genişleyen düz ve küt bir burunu varken, kaşlar çizilmiş ve hilal biçimde gösterilmiştir. Ağız ifadesizdir. Sağ eli çeneye doğru, sol eli ise karnı üzerinde yer almaktadır. Hiçbir organ belirtilmemiştir. Bu stelde suspansuvar, savaş aleti dahil hiçbir şey verilmemiştir. Bir kadın figürü olduğu düşünülmektedir. Göğüsler de verilmemiştir (Sevin, 2005: 64).

Resim 2.14. Stel 13.

Malzeme gri renkli kireçtaşı. Yükseklik 3,30m, üst genişlik 0,67m, alt genişlik 0,35m'dir. Kalınlık 0,24m ve çizgi tekniğinde işlenmiştir.

Ön yüz düzgün şekilde işlenmiş, arka kısım ise kaba şekilde bırakılmıştır. Düz ve sivri yapıdadır.

Cepheden bir insan figürü işlenmiştir. Yüzü oval biçimde ve oyulmuş vaziyettedir. Alın dar ve üçgen biçimlidir, burun ise küt ve düz yapıdadır. Kaşlar ince, düz ve çatıktır. Gözler delikli ve yuvarlaktır. Ağız düz ve sivri olurken, baş kısmında dört dalga halinde çizikler verilmiş ve saç andırmak istenmiştir. Kollar ve eller hariç hiçbir organ verilmemiştir. Boyun kısmında ise ince ve uzun yapılı sarkık bir kolye yer almaktadır. Kollar karın üzerinde iken, ellerinin altında kutuya benzer bir nesne yer almaktadır. Alt kısımda ise üçgen motiflerle süslü bir kemer yer almaktadır. Stelin dip kısmı düz bırakılmıştır, nedeni ise ayakta dik durabilmesidir. Bu stelde kadına ait olabilir, ama cinsiyet organı ve göğüs gösterilmemiştir (Sevin, 2005: 66).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARIM İLKE VE ÖĞELERİ

3.1. TASARIM NEDİR?

Tasarım ve sanat, insanlıkla ortaya çıkmış ve başka bir deyişle insanlık tarihi kadar eskidir (Demircioğlu, 2016: 20). Tasarım nedir sorusuna gelince Tasarım; fikir veya bir problem için plan olarak düşünülebilir. Tasarım insanın kendi zihninde kurduğu, planladığı, biçim, tasavvurdur. İnsanoğlu hayatını sürdürme bilmesi için doğadaki herhangi bir nesneyi zihninde tasarlayarak ölçüp biçerek, materyali bir ürün haline getirmesine tasarım diye biliriz (Tutaş, 2014: 21).

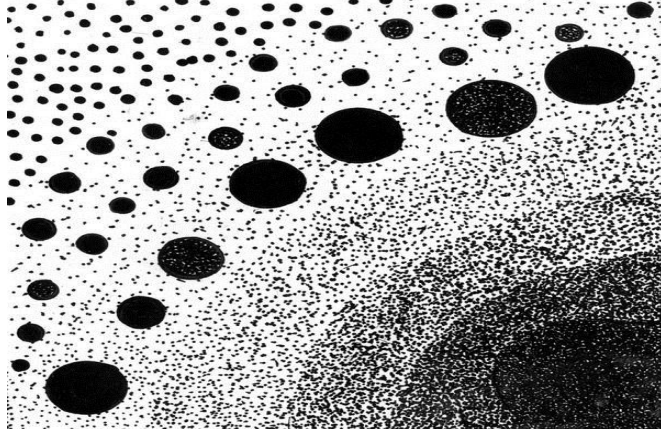
Örnek olarak günlük hayatımızda kullandığımız ürünler ayakkabı, masa, telefon, araba vs. tasarım olarak algılanmalıdır. Bu ürünler ne kadar insan hayatını kolaylaştırırsa da gereksinimler düşünülerek yapılmıştır (Tutaş, 2014: 22).

3.2. TASARIM ÖĞELERİ

Bir tasarımı gerçekleştirirken öge ve ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Tasarım öğeleri; nokta, çizgi, leke, doku, mekân, renk, yüzey, form, ton değeri, strüktür'dür.

3.2.1. Nokta

Tasarım öğeleri içerisinde en önemli temel tasarım şekli noktadır. Basit bir şekilde tanımlarsak, kâğıt üzerinde kalemin dokunmasıyla beliren, çizginin başlangıç ve bitişini gösteren benek veya izler noktayı oluşturur. Nokta biçim olarak daire şeklindedir (Tutaş, 2014: 34). (Resim 3.1).

Resim 3.1. Noktalama ile oluşturulmuş resim örneği

Nokta tek başına durağanlık ifade eder. Resim 1 de olduğu gibi yan yana getirilerek bir bütünlük, yoğunluk, birlik kazandırılabilir.

3.2.2. Çizgi

İlk tasarım ögesi olarak nokta ele alınırken, sanatsal açıdan en çok kullanılan öğe çizgidir. Noktaların birleşmesinde oluşur. Sanatın başlangıcı çizgiye dayanmaktadır. Çizgi, bir noktanın hareket etme durumu olarak tarif edilebildiği gibi uzunluk ve genişliği olan şekil olarak da tanımlanabilir ve ayrıca formlar arasındaki devamlılık olarak da belirtilebilir (Gurer, 1992: 62-63). Sanat ve tasarım yönünden sınırlar çizgiler yardımıyla belirlenmektedir (Demircioğlu, 2016: 36). (Resim 3.2).

Resim 3.2. Çizgi resim örneği

Çizgi sonsuzdur, istenildiği kadar uzatılabilir. Çizgiler çeşitli şekilde (düz, kırık, eğri, yatay, dikey, diyagonal, ince ve kalın) kullanılarak derinlik, sınır, doku gibi etkiler

oluşturmanın yanı sıra, duygusal, canlı, yumuşak, agresif etkiler de oluşturabilir. (Resim 3.3).

Resim 3.3. Çizgi resim örneği

3.2.3. Leke

Leke algı ve görüntü ile ilgili anlatım ögesi, üzerinde bulunduğu yüzeyden ayırt edilebilen renk değişikliği olarak düşünülebilir. Leke oluşum yapısına göre 5 gruba ayrılmaktadır; çizgisel, darbesel, pürüzlü, pürüzsüz, noktasal (Tutaş, 2014: 44). (Resim 3.4).

Resim 3.4. Alaattin Aksoy tablosu

3.2.4. Işık

Işık kaynağından çıktıktan sonra nesne veya cisimlere çarparak yansıma sonucu cisimleri görmemizi sağlayan olgudur. Pek çok dalga ve frekans içermektedir. Işık dalga boyuna göre farklı renklerde görülmektedir (Tutaş, 2014: 38). (Resim 3.5).

Resim 3.5. Güneş ışını

Düz dalgalar şeklinde yayılan ışık bir cisme çarptığı zaman dağılmaktadır. Eğer cisim şeffaksa ışık diğer tarafa geçmektedir. Işık psikolojik algıya da etki etmektedir. Örnek olarak hareket seviyesini artırma veya azaltma, iletişim kura bilme vs. gibi benzeri durumlar. (Resim 3.6).

Resim 3.6. Karanlık olgusu

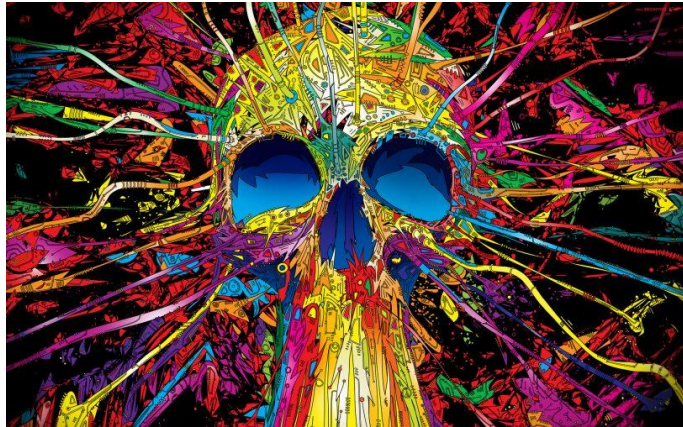
3.2.5. Renk

Göz retinasına değişik biçimde ulaşması sonucu ortaya çıkan bir unsurdur. Işık renktir ve renkte ışıktır. Renk hakkında farklı düşünceler vardır. Renk güneş ışığından çıkan bir enerji yayılımı olarak da düşünülebilir (Artut, 2009: 156). Cisimler, nesnelere gibi şeylerin üzerine düşen ışığın bir bölümü yutulur ve bir bölümü yansıtılır. En çok ışık yansıtan renk beyazdır. Siyah renk ise aksine ışığı az yansıtır. (Resim 3.7).

Resim 3.7. Renkler

Turuncu, sarı, kırmızı sıcak renklerdir. Mavi, mor, yeşil ise soğuk renkler olarak kabul görmüştür. Psikolojik olarak renklerde canlılar üzerinde etki göstermektedir. Kırmızı canlılığı, sarı neşe, siyah ciddiyet, beyaz temizlik gibi olgular göstermektedir (Resim 3.8).

Resim 3.8. Renk psikolojisi

3.2.6. Değer

Değer ışığın özelliklerindedir. Ton renkleri değerle yani ışıkla ilgili bir konudur. Ton değeri en önemli tasarım değerlerinden biridir (Öztuna, 2008: 104).

Rengin (valor) değeri dediğimiz özelliği renklerin açıklık ve koyuluk farklarını ayırt eder. Aynı zamanda bir rengin yansıttığı ışık miktarını da ayırt eder. Bir boyanın tonunun değerini değiştirmek için onu kendinden daha koyu veya daha açık karakterde bir boya ile karıştırmak lazımdır. Bir rengin kendi tonunu değiştirmeyecek koyu ve açık boyalar sadece siyah ve beyazdır (Bigalı, 1999: 236). (Resim 3.9).

	C	C#	D	Eb	E	F	F#	G	G#	A	Bb	B
Octave1												
Octave2												
Octave3												
Octave4												
Octave5												
Octave6												
Octave7												
Octave8												
Octave9												

Resim 3.9. Renk tonları

3.2.7. Doku

Doku bir nesne veya maddenin dokunma ve duyma olguları ile algılanan bilen fiziksel yüzey özelliklerini, yapılarını dışa vuran temel tasarım öğesidir. Yapay ve doğal doku olmak üzere iki kesimden ibarettir. Yapay doku; İnsan eliyle veya alet yardımıyla yapılan dokudur, doğal doku ise doğada var olan kendi canlı dokusudur. Resim 3.10.-3.11.

Resim 3.10. Doğal doku

Resim 3.11.Yapay doku

Her cisim bir maddeye sahip olduğuna ve her maddeye dokunulduğunda elde bir duygu hissedildiğine göre; her cismin bir dokusu var demektir (Güngör, 1983: 26). Dokuların içindeki oluşum strüktür, dışındaki ise tekstür denilmektedir (Demircioğlu, 2016: 40).

Dokular iki çeşittir. Gerçek ve Görsel dokular. Dokular psikolojik etkiler de oluşturabilmektedir. Sert dokular etken gösterirken, yumuşak dokular ise rahatlatma özelliğine sahiptir.

3.2.8. Strüktür (İç Yapı)

Eş değer formların veya birbirleriyle sık bağlantılı benzer formların iki ya da üç boyutlu tekrarlanmasından oluşan yapılara verilen isimdir.

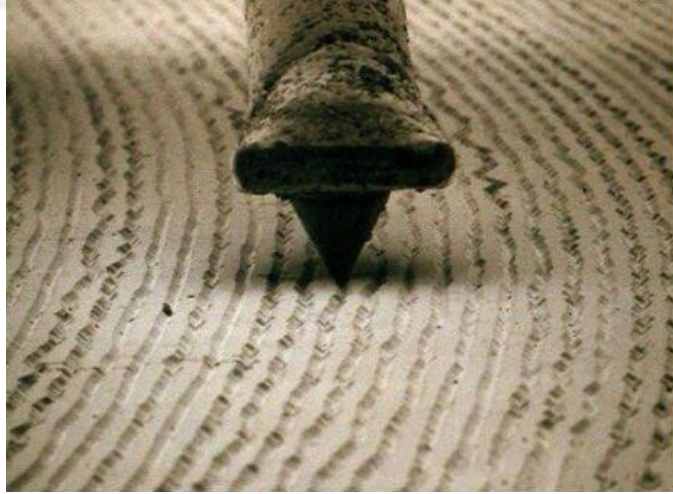
Doğal strüktürü (iç yapı) yapının oluşumunu, bütünün işlevi doğrultusunda belli sistemlerle bağlanarak yan yana gelen eş veya birbirini tamamlayan birim biçimlerin sağladığı anlaşılır. Birimin biçimini birimlerin artım sistemlerini ve birimlerin bağlantı düzenlerini bütünün işlevi belirler (Demir, 1993: 85). (Resim 3.12).

Resim 3.12. Strüktür

3.2.9. Yüzey

Yüzey; Herhangi bir nesneyi boşluktan ayırmaya yarayan hatların, iç kısmını doldurmaya yarayan dış ve yaygın alanlara denmektedir. (Tutaş, 2016: 48). Herhangi bir nesnenin belirli yöndeki düzlemsel ve iki boyutlu uzantısı. Resim 3.13.

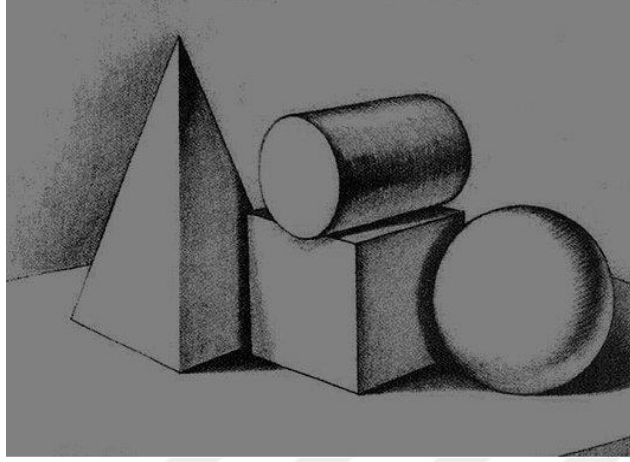

Resim 3.13. Plak yüzeyi

3.2.10. Biçim

Nesnenin dokunma ve görme duyular yardımıyla algılanmasını sağlayan kendine özgü gerçekliktir. Tasarımda çizgi, renk, nokta gibi yüzey elemanlarının birbirleriyle ilişkileri sonucu biçim oluşmaktadır. Tasarım elemanlarına doğadaki gibi bütünü ortaya

koymaya yönelik yaklaşılarak biçimlendirmede işlev, biçim, estetik birliği sağlıklı eserler üretmeyi sağlamaktadır (Timur, 2016: 51). (Resim 3.14).

Resim 3.14. Biçim örnekleri

3.2.11. Şekil

Nesnenin çevre ve yüzeyi gibi dış özelliklerine bağlı olan görüntüsüdür. Tarif olarak, onun değer kavramı, renk, çizgi, valör ile ölçülebilir boyutlara sahip bir sınır sahası olarak düşünülebilir. Şekil karışık ve sade olabilmektedir. Çok karışık şekli göz, ayırmada güçlük çekebilir. Ancak karışık olan bir şekilde öge sayısı az ise bir hayal ürünü varsa bu şekli anlamak daha kolay olabilir (Bigalı, 1999: 119). (Resim 3.15).

Resim 3.15. Kandisky eseri

3.2.12. Mekân

Mekân insanı çevreden ayıran eylemleri sürdürmesine olanak sağlayan bir boşluk olarak düşünülebilir.

Mekân sadece çevremizdeki alan değil, insanoğlu tarafından yapılmış alanlar da sayılabilir. Bunlar ihtiyaç gereği yapılmışlardır. (Resim 3.16).

Resim 3.16. Brasilia Katedrali

3.3. TASARIM İLKELERİ

Tasarım yapmak için öğeleri sistemli bir şekilde kullanmalıyız. Öğeler arasında bağlantı kurulur ve bir araya getirilir. Bu kurallara tasarım ilkeleri denmektedir. Temel tasarım ilkeleri şunlardır; tekrar, ritim, uygunluk, zıtlık, denge, birlik, egemenlik, koram.

3.3.1. Tekrar

Bir öğenin hareketin, işin belirli aralıklarla birden fazla kullanılması tekrarı oluşturur. Öğenin tek başına veya grup halinde, yan yana, art arda veya farklı yönlerde kullanılması da tekrarı oluşturan öğelerdendir (Demircioğlu, 2016: 51). (Resim 3.17).

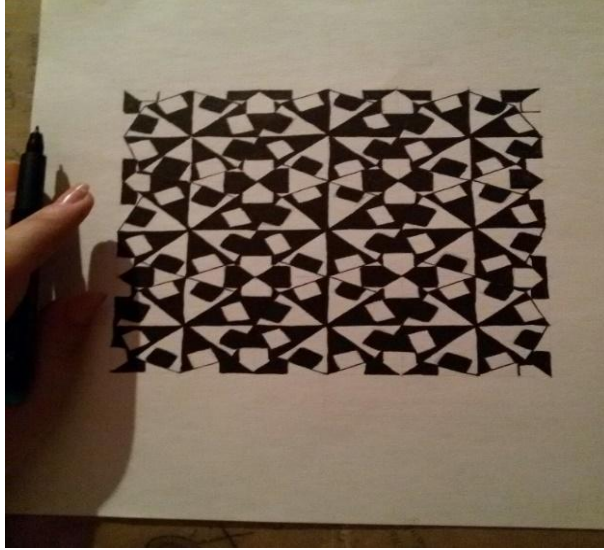

Resim 3.17. Tekrar öğelerden oluşan çalışma

Tekrar üç ana başlıkta incelenmektedir; Tam, alternatif, değişken.

3.3.1.1. Tam Tekrar

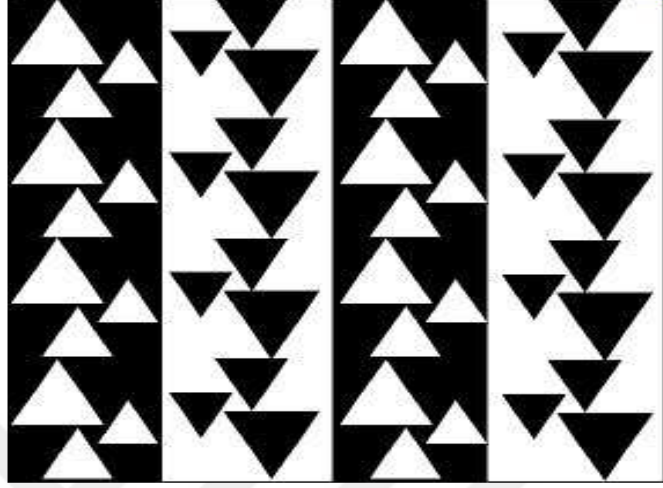
Tam tekrarda cisimler arasında ölçü, biçim, değer ve dokular aynı olmalı ve eşit aralıklarla aynı yönde hareket etmelidirler (Megep, 2017: 13). Tam tekrarın en çok kullanıldığı yerler arasında halı, tekstil, mimari gelmektedir. Resim 3.18.

Resim 3.18. Tam tekrar

3.3.1.2. Alternatif Tekrar

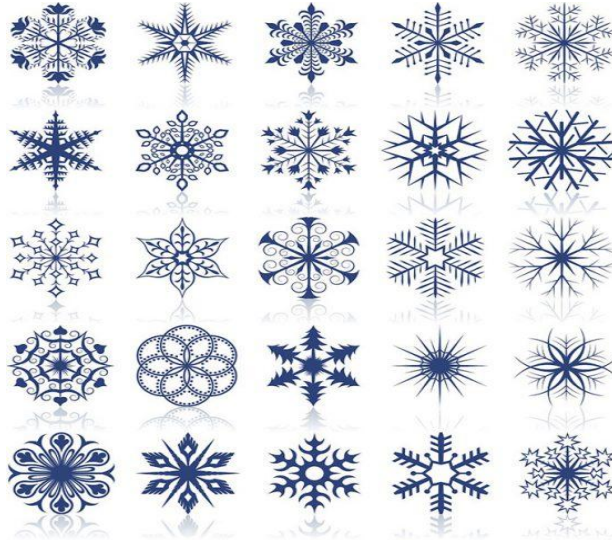
Birbirini izleyen değişmelerin tekrarına denmektedir. Tam tekrardan farkı ise daha ilginç olmasıdır (Gürer, 1990: 80). (Resim 3.19).

Resim 3.19. Alternatif tekrar örneği

3.3.1.3. Değişken Tekrar

İlk bakışta anlaşılmayan, dikkatle baktığımızda görülen farklılıklara değişken tekrar denmektedir (Demircioğlu, 2016: 70). İnsanoğlu çevresinde değişken tekrarlara rastlar. En güzel örneği kar taneleridir. Resim 3.20.

Resim 3.20. Kar tanesi

3.3.2. Ritim

Tekrar temelli ve düzenli hareketlere denir. Benzerlerinin tekrarı ve uyumluluk sağlayan bir olaydır (Artut, 2009: 153). Doğaya bakıldığında ritmik tekrar görülür. Olaylar düz çizgi gibi art arda gelir. Ayların birbirini takip etmesi, mevsimlerin, günlerin vs. gibi olayların takibinden doğar. Ritim işitme sanatlarında kullanılır. Buna ek olarak ise görsel sanatlarda da kullanılmaktadır. (Resim 3.21).

Resim 3.21. Ritim örneği

3.3.3. Uygunluk

Çalışmayı oluşturan, parçalar arasındaki benzerliklere uygunluk denmektedir. Öğelerin birbirini andıran, birbirine akraba, birbirine benzer değerlerle, bir düzen içindeki bileşimidir. O, öğeler arasındaki ayardır (Atalayer, 1994: 123). Uygunluk dört grupta incelenmektedir; fiziksel, hizmet, biçimsel, üslup uygunluğu.

1. Fiziksel uygunluk dış yapı uygunluğuna denilmektedir (Resim 3.22).

Resim 3.22. Peri Bacaları

2. Hizmet uygunluğu ise Form biçim yönünden birbirine benzerlik göstermese de işlevsel olarak aralarında ki ilişki den ortaya çıkmaktadır (Demircioğlu, 2016: 55). (Resim 3.23).

Resim 3.23. Hizmet uygunluğu

3. Biçim uygunluğu

Biçim yönünden benzerlik varsa biçim uygunluğu denmektedir (Demircioğlu, 2016: 55). (Resim 3.24).

Resim 3.24. Biçim benzerliği

4. Üslup uygunluğu

Tasarımında kullanılan öğelerin, birbirleri ile yakınlık ve birlik arasındaki uygunluğu sağlanılmaktadır (Megep, 2007: 15).

Resim 3.25. Üslup uygunluğu

3.3.4. Zıtlık

Cisimler arasında herhangi bir nitelik ve ortaklık yoksa ilişki kurmak zorlaşıyorsa bu zıtlıktır. Evrende zıtlıklar vardır. Örnek olarak iyi ve kötü, gece ve gündüz, güneş ve ay gibi. (Resim 3.26).

Resim 3.26. Zıtlık

Zıtlık dengeden ortaya çıkmaktadır. Bir şeyin merkezinde daima ön plandadır. Renk zıtlıkları, ton değerleri, yoğunluk, sıcaklık arasındaki zıtlığı içeren çeşitli birimlerde görülür (Öztuna, 2008: 38). (Resim 3.27).

Resim 3.27. Zıtlık

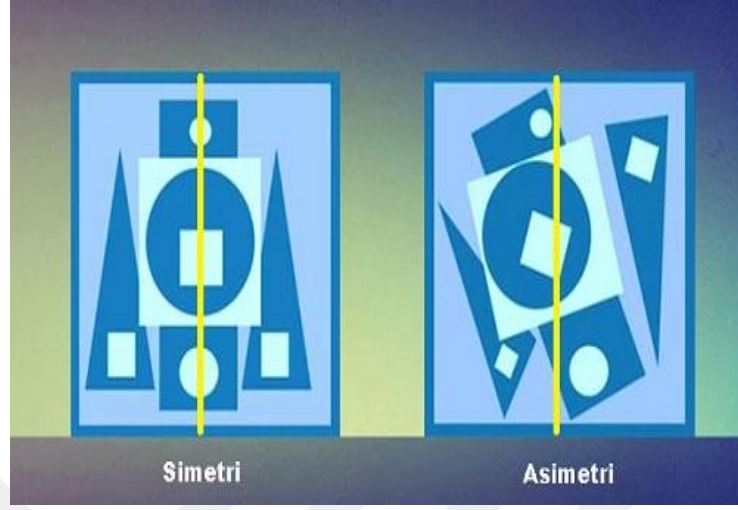
3.3.5. Denge

Doğamızdaki her şey denge üzerine dayalıdır. İnsan hayatı da dengeden ibarettir. Denge dediğimiz şey orantılı dağıtım, yataysa yatay, dikeyse dikey şekilde cisim veya nesnenin durması olayıdır.

Denge simetrik ve asimetric olmakla iki bölümden ibarettir.

Tasarımda düşey veya eğik bir nesne üzerindeki öğelerin tekrarından oluşan dengeye simetrik denge denilmektedir (Megep, 2007: 19).

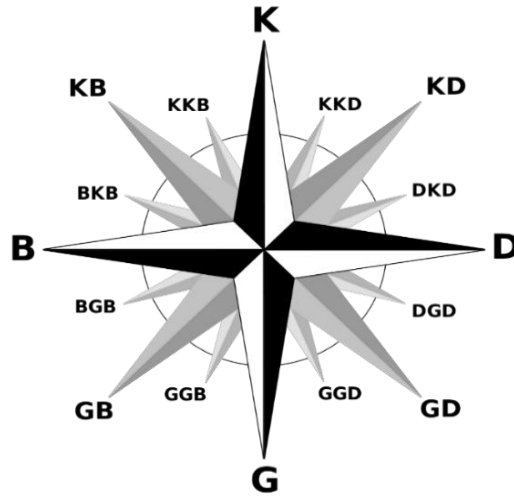
Asimetrik Denge ise tasarımda eş olmayan, görsel ağırlıktaki öğelerin denge oluşturacak tarzda dizilmesinden meydana çıkmaktadır. (Resim 3.28).

Resim 3.28. Simetrik ve Asimetrik Denge

3.3.6. Yön

Bir nesnenin belirli bir kısma kadar olan yeridir. Yön tasarım için olmazsa olmaz öğelerdendir. (Resim 3.29).

Resim 3.29. Yön

3.3.7. Koram

İki zıt ucu kademelerle birbirine bağlayan köprüye denmektedir (Güngör, 2005: 58). Öğeler arasında bağ kurmak için bir geçiş gerekir. Matematiksel diziliş kâfi değildir.

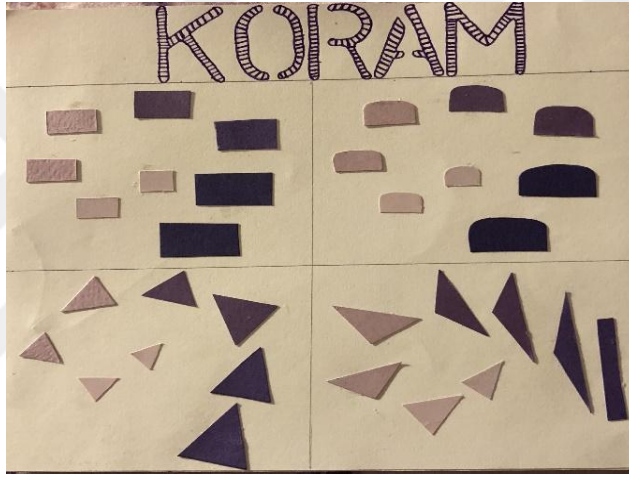
Biçim, form, doku, renk, şekil arasındaki söz konusu zıtlık olması gerek koram olması için.

Üç çeşit koram vardır; Çevresel, Eksensel Merkezsel.

1. Çevresel ise birden fazla öğenin bir merkez veya bir alan ortasında birleşmesinden oluşmaktadır (Demircioğlu, 2016: 60). Resim 3.30.

2. Eksensel Koram Bir eksen üzerindeki düzenlenme durumuna denmektedir. Resim 3.31.

3. Merkezsel Koram ise birden fazla öğenin merkezi göstermesinden oluşur (Resim 3.32).

Resim 3.30. Çevresel Koram

Resim 3.31. Eksensel Koram Örneği

Resim 3.32. Merkezsel koram örneği

3.3.8. Egemenlik

Kompozisyondaki öğelerin bir veya diğerlerinin üstünlük sağlanmasından ortaya çıkar. Temelinde yine zıtlık dayanmaktadır. Egemen olan kesim daha fazlalık yaratmaktadır. Ölçü, değer, renk arasında zıtlık bulunmalıdır. Böylelikle herhangi birisi hâkim olur ve egemenlik oluşur (Resim 3.33).

Resim 3.33. Egemenlik

3.3.9. Birlik

Cisim veya birliklerin bir araya gelerek bir bütün oluşturmalarına birlik denmektedir. Birliğin oluşturulmasında denge şarttır. Zıtlıktan da birlik oluşturula

bilmekteyiz. Bütünlük çalışmayı anlamayı, yorumlamayı ve akılda kalmayı kolaylaştırmaktadır (Demircioğlu, 2016: 63) (Resim 3.34).

Resim 3.34. Birlik çalışması

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MODERNİZM VE ÇALIŞMALAR

4.1. MODERNİZM VE ÖZELLİKLERİ

Temelleri 14.yüzyıla dayanan “modernizm” kavramı, 19 ve 20. Yüzyıllarda Batı toplumlarında ortaya çıkan bir felsefi değişimdir (Resim 4.1).

Resim 4.1. Robert Rauschenberg eseri

Kimileyin “yeniçağ” ya da “çağcılık” diye de anılan Modernizm, kendinden önceki hemen bütün geleneksel sanat yaklaşımlarının ileri sürdüğünün tersine, sanatın ille de bir amacı olacaksa bunun sanatçının sunumu ya da yansıtımcı olmayan soyutlamalarla, imgelerle ve düşlemlerle bezeli deyişlerle kendi dünyasını dile getirirken olabildiğince özgür davranması gerektiğini savunmaktadır (Lynton, 1991). (Resim 4.2).

Resim 4.2. Julius Jakobson eseri

Modernist sanat hep dikkat ve önem gerektirmektedir. Sanat tarihçileri, modernizmin temel eğilimini soyutlamaya yönelik bir yol olarak belirtmektedirler. (Kaya, 2011: 20).

Modernlik ve modernizm kavramları farklı anlamlar içermektedir. Genel olarak bu iki terim aynı yerde kullanılır fakat her iki terim de farklı anlamlar içermektedir. Modernizm on dokuzuncu yüzyılın sonunda batıda ortaya çıkmış, kültürel hareket olarak bilinmektedir, modernlik ise modern dünyayı doğuran değişim ve değişiklikleri kapsamlı bir şekilde ifade etmesine denmektedir (Kumar, 2004: 88).

“Modern sanatı, geleneksel sanattan ayıran başlıca özellikler arasında en gerçek ve en doğru taraflarını oluşturan daha özgür, daha olanaklı artistik değerlere ve plastik özelliklere sahip olmasıdır” (Bulat, 2007: 83). N.Lynton'un “bahsettiği gibi” modern sanatın öyküsü çoğu zaman Fovizm, Kübizm, Fütürizm, Ekspresyonizm gibi akımları ele alarak anlatılır". (Robert, Lynton, 1982: 10).

Modern sanat tanımı şu şekilde tanımlana bilmektedir. Sanatçı tarafından doğada olan nesnelerin biçimlerini değiştirip kendi düşündüğü veya canlandırdığı biçimde var etme sonucu ortaya koyduğu sanata denmektedir. Bu yeni anlayışın adına modern heykel bu yapıtları gerçekleştiren sanatçılara da modern heykeltıraş diyebiliriz.

4.2. KİŞİSEL ÇALIŞMALARIM

Fotoğraflar genellikle kartondan yapılmış stel, tabut ve mezar taşlarını anımsatacak şekilde bir görüntü ile başlıyor. Malzeme olarak kalın karton kullandım. Daha farklı ve kolay biçim aldığı için böyle bir malzeme seçtim. Stel'e benzer biçimde yapılmış olanlar da yüz kısımlarında göz, kaş, dudak, burun, desenler verilirken, alt kısımlarında ise savaş aletleri, savaş sahneleri, figürler işlenmiştir. Renk olarak ise sarı, kahverengi, siyah tonlar kullanılmıştır. (Resim 4.3).

Resim 4.3. Çift Suratlı Stel, Karton, Karışık Teknik, 170x50cm, 2020

Hakkâri stelleri ile benzerlik göstermektedirler. Kafa yapıları farklı biçimlerde verilerek modern hava katılmıştır (Resim 4.4). Cinsiyet belirtmek için de suspansuvar kullandım.

Resim 4.4. Elmas Yüzlü Stel, Karton, Karışık Teknik, 160x50cm, 2020

Resim 4.5. Kral Steli, Karton, Karışık Teknik, 140x50cm, 2020

Resim 4.6. Kabile Yöneticisi Steli, Karton, Karışık Teknik, 135x50cm, 2020

Bazıları alt kısmı üst kısma gelecek şekilde birleştirilerek yapılmıştır. Üzerindeki nesnelere farklılık göstermektedir.

Resim 4.7. Şapkalı Stel, Karton, Karışık Teknik, 155x50cm, 2020

Tabut şeklinde yapılan çalışmalarda ise covid-19 hastalığı ve mezar çeşitleri baz alınmıştır. İlk olarak tabut yaptım. Üzerinde ise hastalığı temsil edecek biçimde tıbbi malzemeler (iğne, aşı, maske ve s.) yapıştırıldı. Kafa kısımları ise ünlü kişiliklerin kafa kısımları kullanıldı (Resim 4.8. Covid-19 Trump).

Resim 4.8. Covid-19 Trump, Karton, Karışık Teknik, 100x50x20cm, 2020

Resim 4.9. Covid-19 Marilyn Monroe, Karton, Karışık Teknik, 100x55x20cm, 2020

Üzerindeki resimler pop art sanatının covid-19 üzerindeki değişiminden alınarak kullanılmıştır. Böylelikle de pop art sanatı covid-19 salgını ve stel geleneği ortak koşularak böyle bir deneme yapılmıştır (Resim 4.10).

Resim 4.10. Covid-19 Pop Art, Karton, Karışık Teknik, 100x55x20cm, 2020

SONUÇ

Anadolu insanlık tarihi boyunca birçok olaya tanıklık etmiş, Türk toplumlarının başlıca barınma ve kalkınma yeri olmuş, yaşam tarzlarını, gelişme, büyüme ve bu gibi özelliklere canlı şahitlik etmiş ve bu buluntuları korumuş, çağımıza kadar gelmesine vesile olmuştur.

Arkeoloji de bugün hayla hangi amaçla dikildiği, kime atfedildiği bilinemeyen ve günümüzde rastlantı ve kazılar sonucu ortaya çıkmaya devam eden bir gelenek, Stel geleneği vardır. Arkeologların fikrinde steller savaşçılar için dikilmiş, ölen savaşçıya öteki dünya da hizmet edecek kişi olarak, bazı düşünürler ise stellerin ölen kişinin öldürdüğü insan veya insanlara atfen dikildiğini düşünmektedirler. Sayıların fazla olmasını bu şekilde açıklıyorlar.

Steller taştan, kireçtaşı ve kalkarenitlerden yapılmış ve günümüze sağlam bir biçimde gelmiştir. Genel olarak stellerin büyük bir kısmının sadece yüz kısımları işlenmiş, vücut kısmına ve arka kısımlarına pek fazla önem verilmemiştir. Tezin ana konusu olan Hakkâri Stellerine baktığımızda ise ön kısım güzel işlenmiş, arka kısım ise boş bırakılmıştır. Hakkâri stelleri üzerlerinde savaşçı erkek figürleri yer alırken (2 stel dışında), sağ ve sol kısımlarında savaş sahneleri, av sahneleri, savaşçı aletleri işlenmiş, erkeklik organları suspansuvar şeklinde verildiği görülmektedir.

Stel geleneğine Sanat açısından bakıldığında ise günümüz mezar çeşitlerini andırmaktadır. Bu çalışma konusunda Hakkâri Stelleri ön plana alınarak incelenmiş ve bunlara uygun ve günümüz sanatına yatkın biçimde modern heykel denemeleri yapılmıştır. Heykeller modernize edilerek ister malzeme, isterse yüz ve vücut olarak günümüz sanatı ve steller bir araya getirilerek ortak özellikler kullanılarak yapılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma konu olarak Anadolu, Azerbaycan, İran coğrafyalarında bulunmuş steller hakkında fotoğraf ve bilgiler yardımıyla az da olsa bilgi vermek, Hakkâri Stellerini plastik sanat öğeleri açısından incelemek ve bunlara ek olarak kendi fikir ve becerilerimi kullanarak modern heykel denemeleri yaparak, günümüz sanatında nasıl olurdu diye canlandırmağı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağasıoğlu, F. (2013). *Daşbaba*, Herbi Neşriyyat, Bakü
- Alpman, A. (1982). “Hurriler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*. Ankara Üniversitesi. 14 (25), 283-313
- Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi-Kuramları ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara
- Aslan A., Masson V., Lyonnet B., Munçayev R., Özdoğan M., Baxşeliyev V., Caparidze O., Gündoğdiyev Ö., Rehimova M., Işıklı M., Sarianidi V., Listven L., Şaxner A., (2011). *Azerbaycan Arxeologiyası*, Cild 21 No 2 2018 23-52 Hazar Üniversitesi Yayınları, DOI: 10.5782/2218-0346.2018.21.2.23
- Atalayer, F. (1994). *Temel Sanat Öğeleri*, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Bigalı, Ş. (1999). *Resim Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Bulat, M. (2007). “Modern Heykelin Doğuşu”, *Sanat Dergisi*, cilt 1, sayı 11, 83-89
- Demir, A. (1993). *Temel Plastik Sanatlar Eğitimi*, Web Ofset, İstanbul
- Demircioğlu, N. (2016). *Tasarım İlkelerinden Tekrar Olgusunun Araştırılması Seramik Duvar Panolarında Uygulanması*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gurer, L. (1990). *Temel Tasarım*, İstanbul Teknik Üniversite Matbaası, İstanbul
- Gurer, L. (1992). *Görsel Sanat Eğitimi ve Mekân-Form*, İ.T.U. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul
- Güngör, İ. Hulusi. (2005). *Temel Tasar*, Bilgisayar Destekli Baskı ve Reklam Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul
- Güngör, İ.H. (1983). *Temel Tasar*, Celtut Matbaacılık, İstanbul
- <http://arsiv.ntv.com.tr/news/174040.asp/> E.T: 05.10.2019
- <https://arkeofili.com/vanda-urartu-kralina-ait-stel-bulundu/> E.T: 21.12.2019
- https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/ders1/anadolunun_tarihi_cografyasi/2/index.html/ E.T: 12.12.2019

<https://otukenormanininfilizleri.blogspot.com/2016/03/hakkarideki-mezar-taslar-ve-anadoluda.html/> E.T: 15.11.2019

- Kaya, İ. (2011). *Modern Heykel Sanatında Biçimsel Denemeler*. (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kumar, K. (2004). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, Ankara: Dost Kitapevi.
- Lynton, N. (1982). *Modern Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitapevi, İstanbul
- MEGEP, (2007). *Fotoğraf ve Grafik Tasarı İlkeleri*, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara
- Özcan, E. Sonnur. (2014). “Dünyanın En Eski ve En Büyük Tapınma Alanı: Göbekli Tepe”. *Tubitak, Bilim ve Teknik Dergisi*, cilt I, sayı 560, 30-39
- Özdöl, S. (2011). “Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Anadolu’da Din ve Sosyal Yapı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVI(1), 173-199.
- Öztuna, H.Y. (2008). *Görsel İletişimde Temel Tasarım*, Tıbyan Yayıncılık, İstanbul
- Pfuhl, E., Möbius H. (1977). *Doğu Yunan mezar kabartmaları. I. Metin ve plakalar*. Mainz: Zabern'den. s. Xx + 278, 72 metin incir. PP xiv, 169 plaka. DM 198.
- Schmidt, K. (2007). “Göbekli Tepe” ed. Nezih Başgelen., *Türkiye’de Neolitik Dönem*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul
- Sevin, V. (2001). “Hakkâri Stelleri Zap Irmağı Kıyısında Bozkır Göçebeleri”, TÜBA Arkeoloji Dergisi, IV(1), 79-88.
- Sevin, V. (2005). *Hakkâri Taşları-Çıplak Savaşçıların Gizemi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Sevin, V. (2015). *Hakkari Taşları II Gizemin Peşinde*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarihi Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, V.Dizi-sayı:9 Ankara
- Şahin, G. (2013). “Hakkâri’nin Nişaneleri ve Bunların Coğrafi İşaret Kapsamına Alınarak Ekonomiye Kazandırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 479 – 493.
- Timur, S. (2016). *Grafik Tasarımda Üç Boyut Algısı*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Tutaş, V. (2014), *Tasarım İlkelerinde Uygunluk ve Seramik Sanatındaki Yeri*, (Yüksek Lisans Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, Ç. (2010). *Urartu Dini ve Tapınım Sistemleri*, (Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÖRSELLER KAYNAKÇASI

Resim 1.1. <http://www.visiturfa.com/public/site/uploads/muzeler/arkeoloji-muzesi-2227.jpg>)

Resim 1.2. https://cdnuploads.aa.com.tr/uploads/Contents/2018/12/27/thumbs_b_c_3c4b674a6862077cf14fbe39baffb640.jpg

Resim 1.3. <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/foto-galeri/goster/105/gobekli-tepe>

Resim 1.4. <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/foto-galeri/goster/105/gobekli-tepe>

Resim 1.5. Özdöl, S. (2011). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Anadolu'da Din ve Sosyal Yapı, Tarih İncelemeleri Dergisi Cilt/Volume XXVI, Sayı/Number 1, 11

Resim 1.6. Yücel, Ç. (2010). Urartu Dini ve Tapınım Sistemleri, (Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Resim 1.7. <https://arkeofili.com/vanda-urartu-kralina-ait-stel-bulundu/>.

Resim 1.8. <http://tebaren.org/wp-content/uploads/2017/04/H-1.jpg>

Resim 1.9. <http://tebaren.org/wp-content/uploads/2017/04/H-8.jpg>

Resim 1.10. <http://tebaren.org/wp-content/uploads/2017/04/H-10.jpg>

Resim 1.11. Aslan A., Masson V., Lyonnet B., Munçayev R., Özdoğan M., Baxşeliyev V., Caparidze O., Gündoğdiyev Ö., Rehimova M., Işıklı M., Sarianidi V., Listven L., Şaxner A., (2011). Azerbaycan Arxeologiyası, Cild 21 No 2 2018 23-52 Hazar Üniversitesi Yayınları, DOI: 10.5782/2218-0346.2018.21.2.23 77

Resim 1.12. Aslan A., Masson V., Lyonnet B., Munçayev R., Özdoğan M., Baxşeliyev V., Caparidze O., Gündoğdiyev Ö., Rehimova M., Işıklı M., Sarianidi V., Listven L., Şaxner A., (2011). Azerbaycan Arxeologiyası, Cild 21 No 2 2018 23-52 Hazar Üniversitesi Yayınları, DOI: 10.5782/2218-0346.2018.21.2.23 24

Resim 1.13. H Sevin, V. (2015).” Hakkari Taşları II Gizemin Peşinde”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarihî Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, V.Dizi-sayı:9 Ankara 43

Resim 1.14. Aslan A., Masson V., Lyonnet B., Munçayev R., Özdoğan M., Baxşeliyev V., Caparidze O., Gündoğdiyev Ö., Rehimova M., Işıklı M., Sarianidi V., Listven L., Şaxner A., (2011). Azerbaycan Arxeologiyası, Cild 21 No 2 2018 23-52 Hazar Üniversitesi Yayınları, DOI: 10.5782/2218-0346.2018.21.2.23 45

Resim 1.15. Aslan A., Masson V., Lyonnet B., Munçayev R., Özdoğan M., Baxşeliyev V., Caparidze O., Gündoğdiyev Ö., Rehimova M., Işıklı M., Sarianidi V., Listven L., Şaxner A., (2011). Azerbaycan Arxeologiyası, Cild 21 No 2 2018 23-52 Hazar Üniversitesi Yayınları, DOI: 10.5782/2218-0346.2018.21.2.23 47

Resim 2.2. <http://arkeopolis.com/wp-content/uploads/hakkari-stelleri-2-225x300.jpg>

Resim 2.3. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSIy80akLFWFxSRarqaWKj8gA0aBuV2HqpAkPB3yoqUhsTDZYHV&s>

Resim 2.4. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR9--8shKC101fB-eXaR9n_pwCZKFrzHxRmNN60R5QGwdT3xHU&s

Resim 2.5. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQnuOxBZLWUi7vPlknRDjFet2s5-CPTOFJnOsgnNjoSq9qrbQoQ&s>

Resim 2.6. <https://cdn.media.gazeteduvar.com/2019/06/1212-3.jpg>

Resim 2.7. http://wownturkey.com/tr232/k_Selahattin_Selo_Stell_6.jpg

Resim 2.8. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSouLWuM6WvLf20X8hkq3zXU-IKeSVd7oaEO3BJd2UiS21gultHqQ&s>

Resim 2.9. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRlg6jLATes4hzMP4AMlhDcDgTLr4y4C3W80UISmTNQLnCOTiKI&s>

Resim 2.10. <https://i.ytimg.com/vi/h-un9gTQQ0k/maxresdefault.jpg>

Resim 2.11. <https://safaksalli.files.wordpress.com/2008/05/hakkari-stelleri-8.jpg>

- Resim 2.12. <https://safaksalli.wordpress.com/turkce-sayfalar/hakkari-stelleri/#jp-carousel-256>
- Resim 2.13. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRGTAkHh8ThUQyPWdCcU9v65LFgCeyLa2iYzAa_zx8ZaMSGm8Cy&s
- Resim 2.14. <https://i.ytimg.com/vi/h-un9gTQQ0k/maxresdefault.jpg>
- Resim 3.1. <https://i.pinimg.com/originals/4e/3e/93/4e3e93882476c95eba24bd3f3a63fa27.jpg>
- Resim 3.2. <https://i.pinimg.com/originals/6b/8c/c9/6b8cc9916e68f2164b5414c032e5a4e7.jpg>
- Resim 3.3. <https://i.pinimg.com/originals/85/52/e9/8552e9a3374c8fa95b888798e96e0d54.jpg>
- Resim 3.4. https://lh3.googleusercontent.com/proxy/KNZv05p_uLmU0ZrCm28D26fEDxVkxylv5IBBdbQl7R_SXDtDq_1GfkGv0HqZQuzVHznWAYOTtW58q3rr3_783GyMA31ir88j0aWcRRUxLWgygiE6TxxMSjHGDTRLJp8b
- Resim 3.5. https://lh3.googleusercontent.com/proxy/bVdp7BE7NXXfv51cvsG_3ZSxy00-X5uZEVsz_i-3JFSPAyUS3f3YihceN5rervyeuOzyXTN_rJc_r8SzTuppzWsb
- Resim 3.6. https://lh3.googleusercontent.com/proxy/Uzx6Ym7V7BRy_FrLc62PTIG8E0GRVfk5O_ZKHeBqbehzC7t_pnK9oHBdNKWhQhH5AqjEdMp5HtwTB0TuA5R0C25cetEH-5vUstSrM3vzJa8Wv-NO
- Resim 3.7. https://lh3.googleusercontent.com/proxy/WD6wu_w0IW14J4p0IFf97Eoz_20vpm6drcd9fv8WnpJPVrG4wweUuGIzLI3YWPCFuHOWnI5-N1fgzVWEGPeq9la4QjHa_AzA_Sb2XRg
- Resim 3.8. https://webmaster.kitchen/wp-content/uploads/635-skull-artwork-digital_art-Matei_Apostolescu-psychedeldfdddic-colorful-810x506.jpg
- Resim 3.9. https://2.bp.blogspot.com/-nzJY_mO_HWc/UPaXkkM7gFI/AAAAAAAKsE/OOiNd-bIXgI/s1600/renk_skalasi.jpg
- Resim 3.10. <https://turleri.net/images/Kokulu-Agac-Turleri-83.jpg>

Resim 3.11. https://www.medyacuvali.com/uploads/editor/buyuk_6350.03130400%201518540143.jpg

Resim 3.12. <https://i.pinimg.com/236x/fd/5f/19/fd5f191440669505720a4770e56567ed.jpg>

Resim 3.13. <https://bonpurloryan.files.wordpress.com/2015/01/plak-yakin-plan.jpg?w=465>

Resim 3.14. https://www.toplumdusmani.net/sozluk_resim/pics/274/1321453617_a774b1d228003465cbd98d456af7bf43_146133132.jpg

Resim 3.15. <http://www.invisiblebooks.com/Kandinsky.htm>

Resim 3.16. <https://listelist.com/wp-content/uploads/2017/06/6-Brasilia-600x450.jpg>)

Resim 3.17. <https://media.istockphoto.com/vectors/seamless-zigzag-vector-pattern-repeat-elements-black-and-white-vector-id1019523646>

Resim 3.18. <https://i.pinimg.com/originals/67/63/bf/6763bfadcdf022f3cd4af38f72138a86.jpg>

Resim 3.19. Megep, (2007). Fotoğraf ve Grafik Tasarı İlkeleri, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 13

Resim 3.20. <https://cicicee.com/wp-content/uploads/2016/01/Kar-Taneleri-553x640.jpg>

Resim 3.21. https://4.bp.blogspot.com/-_X-uLF4dF8Q/VvJlr6sm4eI/AAAAAAAAADVc/6HJwfy0ALTEq3gDw5Ndz9bNBSalgacVEw/w1200-h630-p-k-no-nu/Fotografta-Ritim.jpg

Resim 3.22. <https://1.bp.blogspot.com/-Bf-G8vTEbIo/UiCJx-G82rI/AAAAAAAAAApo/ydyk2UACRjY/s1600/007.jpg>

Resim 3.23. <https://cdn.nasiloluyo.com/2017/01/catal-b%C4%B1cak-takimi-nasil-kullanilir-e1485423725627.jpg>

Resim 3.24. https://i.milliyet.com.tr//OnedioGallery/Detail/2017/02/16/2624_pt1_4_773x512.jpg

Resim 3.25. <https://perspektif.eu/wp-content/uploads/2019/06/Cordba-Cami.jpg>

Resim 3.26. https://www.readit.az/upload/news/37//kontrast_effekti.jpg

Resim 3.27. https://dralabay.files.wordpress.com/2014/01/yin_yang.png?w=816

Resim 3.28. https://www.hakanbuzoglu.com/images/yuz_analizi/yuz-simetrisi-ve-asimetrisi.jpg

Resim 3.29. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/16/Brosen_windrose_tr.svg/1200px-Brosen_windrose_tr.svg.png

Resim 3.30. <https://i.pinimg.com/originals/ec/e1/d7/ece1d7390c206a4fb15cf0c67d227f4b.jpg>

Resim 3.31. https://img.lovepik.com/element/40046/4834.png_860.png

Resim 3.32. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AANd9GcT4zOI3NNIzAkcywe9k8dOxHohLfxCbtGvoDNP6hEAgmW0_ByUf

Resim 3.33. <https://creativeandlife.files.wordpress.com/2017/11/images-7.jpg?w=470&h=313&crop=1>

Resim 3.34. <https://previews.123rf.com/images/sergymastepanov/sergymastepanov1807/sergymastepanov180700036/114786299-friends-with-stack-of-hands-showing-unity-and-teamwork-top-view-vector-illustration-in-flat-style-.jpg>

Resim 4.1. https://s3-us-west-1.amazonaws.com/sfmoma-media-dev/www-media/2018/08/25073316/99.360.A-C_01_H02-Large-TIFF_4000-pixels-long.jpg

Resim 4.2. https://3.bp.blogspot.com/-N6z0jWLPbz4/V4aAPKIkLBI/AAAAAABgHA/pS0ijXnZXLEvM5uuJpPzIK1zZ3joj_qRQCLcB/s1600/81.jpg

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İlgar AHMADOV
Doğum Yeri ve Tarihi	Azərbaycan, 05.05.1996
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Arkeoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Heykel Ana Sanat Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	ehmedovilqar07@gmail.com
Tarih	18.05.2020